ALTUĞ YARAL

OKTOBR 1917

De te fabula narratur

Altuğ Yaral'ın çok azı günyüzü görebilmiş yazı ve çalışmalarının elde kalanları, onun, insana ve sosyalist geleceğe inanç ve yaklaşımları konusunda önemli oranda fikir veriyor

74. Yıla ARMAĞAN

10 EYLÜL YOLU YA[illegible]CILIK

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Birinci Basım : Kasım 1991

10 EYLÜL YOLU YAYINCILIK
Sahibi : Mehmet Oğur
Yazışma Adresi: Söğütlüçeşme Cad. Siftah
Sk. No:15/10 Kadıköy-İstanbul

Baskı: Aydınlar Matbaası

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ALTUĞ YARAL

OKTOBR 1917

De te fabula narratur

10 EYLÜL YOLU YAYINCILIK

İçindekiler

Sunu	7
Ne Mutlu O'na	9
Reformlar Üzerine	15
Bağlaşıklık Sorunu Üzerine	20
Programatik Bir İlk Yaklaşım	30
Oktobr 1917: "DE TE FABULA NARRATUR"	39
Yeni ve "Yeni"	52
Politik Yaratıcılık ve Girişkenlik	61
Bir Dergi Projesi	72
Türkiye'nin Sınıfsal Yapısına Giriş	78
Dünya Kapitalizmi ve Yeniden Yapılanma	87
İşçi Sınıfının Politik Mücadele Tarihine İlişkin Notlar	97

TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

Sunu

Yayınevimiz, ilk kitabında ilan ettiği Altuğ Yaral'ın Yazı ve Çalışmalarını biraz gecikmiş olarak sizlere sunabilmenin mutluluğunu yaşıyor. Altuğ Yaral, bilinçli yaşamının tümünü, 37 yıllık kısa ama dopdolu ve anlamlı yaşamının 20 yılını sosyalizm davasına adamış bir yoldaşımızdı. Galatasaray Lisesi'nde girdiği devrim ve sosyalizm savaşımını AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde sürdürmüş, öğrenimini sürdürme olanakları elinden aldıktan sonra da "mesleği"ni "komünist" olarak seçmişti.

1970'li yılların ortalarından itibaren değişik dergilerde çok sayıda imzasız yazısı yayınlanmış olan Altuğ Yaral'ın bu çalışmalarını derlemek ne yazık ki olanaksız. Bu arada yayınlanmış olanlar arasında, *Sorun Yayınları*'ndan Henri Krasucki'nin iki sendikal kitabının çevirisi, *Konuk Yayınları*'ndan Lenin'in "Emperyalizm" kitabının ortaklaşa çevirisi, *Amaç Yayınları*'ndan yine Krasucki'nin "Çağdaş Sendika'ya EVET" kitabının çevirisi ona aittir. Yayınlanamamışlar arasında Lenin'in "Ne Yapmalı?"sı, ayrıca "Sovyet Sendikaları" ve "Spartakistler" anımsayabildiklerimiz.

Bu broşürde biraraya getirmeye çalıştığımız yazıları ise daha çok 1988 sonrasına ait. Bu dönemde *Komünist Birlik*

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yayınları arasında çıkmış, daha sonraları *10 Eylül* dergisinde yayınlanmış kollektif çalışmalardan "*Marksizm-Leninizm Bugün de Yolumuzu Aydınlatıyor 1-2-3*" ve *"Program Sorunu Üzerine* "de Altuğ Yaral'ın emeği büyüktür.

Yayınevimizin doğal kurucuları arasında bulunan Altuğ Yaral yoldaşımızı, yaşamının en verimli çağında kaybetmenin acısı yüreğimizde, boşluğu ise her an içimizde.

Yayınlayabildiğimiz çalışmalarının güncelliği ve genelgeçerliliği, onun okurlarımızın başucunda her zaman yerini koruyacağının güvencesi.

Dünyamız bir İNSAN,
Ülkemiz bir DEĞER,
Komünistler bir YOLDAŞ kaybetti

Ne Mutlu O'na

"Bu yılın 1 Nisan şakası acılı oldu." Hemen tüm tanıyanlar, ağızbirliği etmişçesine aynı tepkiyi veriyordu telefonun bir ucunda ya da hemen yanıbaşımda. Kuşkusuz 20 yılı bulan örgütlü komünist mücadelemiz içinde ilk kaybetiğimiz yoldaşımız değildi Altuğ. Ama en beklenmediklerden, en alışamadıklarımızdan ve alışamayacaklarımızdan biriydi ve öyle kalacak.

Altuğ'u lise sıralarında, 12 Mart'ın karanlık yıllarında tanıdım. Galatasaray Lisesi'nin değişik sınıflarından bir grup genç, Altuğ'ların İç Levent'teki sobalı evlerinin bir odasını nefesleriyle ve *Birinci* sigarasının dumanlarıyla ısıtarak, Marx-Engels-Lenin okuyorlardı. "Yorumları değil, asıllarını okuyacağız; sosyalizmin bir rengiyle değil, Marksizm-Leninizm'in kendisiyle tanışacağız" diyorlardı. O gruptan önce Ali İhsan'ı kaybettik 1970'li yılların ikinci yarısında, inanamadık. Tıpkı Altuğ gibi, ağızdolusu gülen, hücrelerinin tümüyle inanan, inançlarını her ortamda vargücüyle savunan Ali İhsan'ı. O gruptan kimileri "döküldü", ama önemlice bir bölümü komünist hareket içinde yeraldı, alıyor.

12 Mart'ın karanlığı içinde, ne denli "sosyalizm içinde renk ayrımı yapmayacağız" da deseler, komünist hareket örgütsüz olamayacağından, onlar da bir "karar" uğrağına

TÜRKİYE SOSYAL TARİH VAKFI TÜSTAV

geldiler. İkisi TİP'li oldu, diğerleri ise Genç Sosyalistler Birliği'nin ağırlıklı olarak Ankara ve İstanbul örgütlerine katıldılar. Altuğ "aklım sosyalist devrime yatıyor ama abicim iş yapan da sizsiniz" diye diye. Ve nihayet 1980'ler biterken, "bizler" sosyalist devrime gelince de, derin bir oohh çekti, 15 yıllık özlemle.

Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki arkadaşları onu boykot nöbetlerinde tanıyabildiler; çünkü Altuğ daha çok kentin varoşlarındaydı. Macunköy'de, İstanbul yolunda, Siteler'de, Demir Sanayi'de, Büyük Sanayi'de. Yöneticileri arasında bulunduğu Anafartalar'daki GSB Bölge Yürütme binası evi olmuştu. Nasıl sığdığını kimsenin bilemediği tahta sıralarda yatıyor, gece afişlemede, sabah bildiri dağıtımında, akşamları eğitim gruplarında geçiyordu. Ufak-tefek olduğundan güvenlik görevi hep ona düşüyordu! Kimse onunla polise düşmek istemiyordu! "Abi polisler hep onu dövüyor, bir türlü başını eğdiremiyorlar, biz utanıyoruz" diyorlardı. Şerefsizlerin tokatlarıyla kızarmış onurlu yüzü, "hadi oradan" dercesine hınzırca gülümsemeyi sürdürüyordu ne etseler.

"Kitaba hep bağlıydı". İdeolojik sorunlar hep gündeminin birinci sırasında yeralıyordu. Bir avuç insanın o akılalmaz gündelik koşuşturması arasında en olmadık sorular onun aklına takılırdı hep. Ve önceleri yanıt beklerdi. Sonra, sonra yanıtları birlikte üreteceğiz noktasına vardı ve o günden sonra hep "kendi göbeğini kendi kesebilir olma" anlayışına vardı. O anlayışı yüzünden de bir türlü kimi çevrelerce benimsenemedi "ahir ömründe".

Ankara'da Türkiye'nin ilk çırak grevi patlak verdiğinde

o bıcır bıcır çocuklar akranlarını Altuğ'da buldular. Devrimci marşlardan ibaret saz çalma bilgisini ve sıtma görmemiş sesini Büyük Sanayi epeyce bir dinledi. Ardından Tek Ges-İş Kongresi ve işgali geldi. Sendika'nın Odtü-Der'in karşısındaki genel merkezinin kapısı "devrimci gençlerin bakışları arasında" Altuğ'un omuzlarına fazlaca dayanamadı. Böylece "lüks yaşam" başladı; sendikanın halılarının üzerinde uyumak gibi. O sıralar Genç-Öncü'den Apo'yla Mesut da takılıyorlardı Tek Ges-İş'e. Altuğ, inanmaz bir ifadeyle "Yahu abi bunlarda da büyük alet varmış be!" diyordu. Hani onlar reformist, revizyonist vb., bizler devrimciydik ya. Ondan sonra daha bir ısındı bu arkadaşlara.

Pek sevmezdi delikli demiri ama "kaderin cilvesi" GSB'yi polis bastığında üzerinde bir tane buluverdiler. Ve 1976'da tanıştı Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'yle. Annesiyle uzun yün don almış, avukatıyla sıradışı bir görüşme yapmıştık cezaevinde: "Cezaevinde en rahat ben yatarım, ekmek-karavana suyu bedava, *Birinci* parası bana yeter" anlayışı o zamandan yeretti ve ölene dek de çıkmadı aklından. Ceza aldı ve ölüm anına kadar kaçak yaşadı Ankara'da, İzmir'de ve İstanbul'da. O koşullarda Parti okullarına gitti. Kaçaklığı mücadeleyi sürdürebilmek içindi, cezaevinde yatmamak için değil. Nitekim *10 Eylül*'e dava açıldığında ilk önerisi "Tüm yazılara ben sahip çıkayım" olmuştu. Reddedildi, diğer pekçok önerisi gibi. Yani cezaeviyle tanışması onu yıldırmak bir yana, söz yerindeyse zor zamanda yaşanabilecek bir mekan kazanma duygusu uyandırmıştı onda!

15 yıllık kaçaklık. Hem de ne koşullarda... Cezaevinden çıktıktan kısa süre sonra "Öncü hareketi" ve "GSB" kendini

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

TKP içinde eritme kararı alıyordu. Ne gariptir dünya komünist hareketinin görüşlerinin doğru, TKP'ye katılmanın yanlış olduğunu savunanlar arasında Ali İhsan ve Altuğ en kararlılarındandı. Böylesi bir gelişme karşısında "örgütsüz" kaçak durumunda kalmıştı başkaları gibi. O koşullarda Ankara'da, İzmir'de Barış ve Zeynep doğup büyüdü. Yağlı pamukta ısıtılan sütle beslenip, "sığınılan" bir evde bulunan suyla bezleri yıkanarak. Yemek, o dert değildi, "ekmeği alırsın sana yağını sürersin"; o kadar. İnsan gereksinimlerini en asgariye dayalı olarak giderme felsefesi tüm yaşamına damgasını vurmuştu. "En ucuz sigara", "Topkapı Hırsız ya da Soydaş Pazarı'ndan en ucuz giysi", yeter ki okuyacak bir şeyler olsun, bir de izlenecek film; yaşamının düsturları oldu.

Sonra, sonra TKP'li oldu. "Hani sizin aranızdaki yoldaşlık desem değil, arkadaşlık desem o hiç değil, aranızdaki bu ilişki beni korkutuyor" diyen bir yöre sekreterine ideolojik danışmanlık yapıyordu İzmir'de, bir yandan da seyyar satıcılık. Aykırı düşünceleri, yetişmesindeki "kendine özgülük" birilerine pek güven vermiyordu, "kendilerinden" hissedemiyorlardı bir türlü. O yüzden "hep odun kırdı" niye kırıyorum demeden, bir ömür odun kırmaya kendini adamış bir insan gibi. Bu arada 1980'nin o karanlık Eylül'ü geldi. Önce Ankara'dan, sonra İzmir'den ve nihayet İstanbul'dan TKP tevkifatları çerçevesinde "yeni yeni aramalar" çıktı. Üç ilin TKP masası bir "sır içinde esrar Altuğ arar oldular". Ve çekirge bir sıçradı, iki sıçradı ve hep sıçradı... o kadar ki, kız kardeşi havaalanında "parti paketleriyle" yakalandı; polisler annesinin evini bastı, o rahatlığıyla "aman yavaş

olun çocukları uyandırmayın" telkinleriyle sabahı etti ve tim elemanlarının ezik bakışları arasında kendi gecekondusuna doğru yollanmakta zorlanmadı. Telsizler çalışmakta gecikmişti. "Abicim bana birşey olmaz" cesareti, kimi zaman karşısındakini kızdıracak boyutlara işte ondan sonra vardı.

Parti Okulu'nda Reisül Küttap'la tartışmasını hınçlanarak anlatırdı. "Abicim sonunda söyleyecek bir şey bulamadı, küçük-burjuvalar çok bilir, ama işçiler inançlıdır" deyip kestirip attı derken yüzü kızarırdı. Çok ender kızdığında bu yüzünün kızarması ele verirdi onu. Garip tecelli, Reisül Küttap "tövbekar oldu", "küçük-burjuva Altuğ komünist olarak son nefesini verdi."

10 Eylül'de Parti Okulu'nda kullandığı Osman Yücel adıyla yazınca birileri "kafalarını zorlayıp" teşhis etmişler, gevrek gevrek "bulduk" diye ona koşmuşlar. Yanıtı pek de güzeldi "Aklınızı daha faydalı şeylere yorun!"

"Bir Afganag vardı 'Okuşladık, okuşladık kelleler harap oldu' derdi," son yıllarda sıkça andığı bir sözdü bu. Ama "okuşlamaktan" da geri durmazdı sabahlara dek. TKP'nin önce ideolojik-politik, ardından örgütsel likidasyonu girişimine ilk karşı çıkanlardan biriydi. "Abi sizin yazdıklarınızın aynısını ben de yazılı ilettim, ne rastlantı" deyip çok sevinmişti. Ve ta baştan birlikte ideolojik-politik-örgütsel bir çözüm, bir çıkış yolu aramaya koyulanlara katıldı.

Laf değil, gerçek. Yaşamının en verimli, en mutlu, en hareketli, en heyecanlı dönemindeydi. Yazdıkları basılıyor, konuştuğu insanlardan olumlu tepki alıyor ve hep daha çok yazmak, daha yeni insanlarla görüşmek istiyordu. İzmir'e

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

şöyle bir uğramıştı, umutluydu. "Mutlaka Ankara'ya gitmeliyiz" diyordu. *BÜLTEN* yaşamında yepyeni bir dönemeç; yepyeni bir umut kaynağıydı. Onun umudunu gerçekleştirmek bizlerin boynuna borçtur.

Nisan'da oturup yazacağımız kitapların sırasını tartışacaktık. "Aslolan hareket, hareketin yasalarıdır, bunlar değişti mi!"; "hiçbir şey bana o kadar da karışık gözükmüyor," derdi. Son konuşmamızda Özdemir Asaf'ın şiir kitabına atıfla "seninle 'yuvarlağın köşeleri'ni okuyalım" demiştim. "Olmaz öyle şey" deyip yine de eklemişti, "Peki benim köşeleri sen yuvarlatmaya çalış, ben de seni biraz köşelendireyim, yoksa vaziyet kötü olacak". Mart'ın 28'iydi. O Nisan gelmedi, gelemedi. "Köşeler" ve "yuvarlaklar" ortada kaldı.

Nazım Baba "Neşe kavganın musikisidir" demiş, Altuğ bu dizenin ete kemiğe bürünmüş haliydi.

Arkasında, imzalı-imzasız, basılmış-basılmamış yüzlerce sayfa beyin ürününü; onurlu bir insan, inançlı bir komünist adını ve bir de bizleri bıraktı. NE MUTLU ONA!

Erden Akbulut

Reformlar Üzerine (*)

Marksist felsefe, doğanın, toplumun ve insan düşüncesinin gelişmesinin en genel yasalarını ortaya koyar. Bu felsefenin kurucuları Marx ve Engels gelişmenin yasalarını bulabilmek için gerek doğa bilimlerinin o güne kadarki birikimlerini ve en yeni buluşlarını, gerek de insanlık tarihini derinliğine özümsemişlerdi. Bilgi felsefesi ve insan bilincinin gelişmesi konusunda da, kendilerinden önce bu alanda yazılmış tüm önemli yapıtları taramışlardı. İşte gelişme konusundaki en yetkin ve en bilimsel görüş bu büyük çalışmanın ve kurucuların dehalarının birleşmesiyle meydana gelmiştir.

Gelişmenin en genel yasaları bir kez ortaya konduktan sonra, bu yasalar hem doğa bilimlerinin, hem de toplumların daha sonraki gelişmeleriyle parlak bir biçimde kanıtlanmıştır. Daha sonra, gerek V.İ.Lenin'in, gerek de dünya komünist hareketinin katkılarıyla yetkinleşen bu anlayış, bugün de bize dünyadaki gelişmeleri kavrayabilmek için, ve bunlara uygun olarak dünyayı değiştirebilmek için gerekli anahtarı vermektedir.

Diyalektik materyalizmin bu temel yasalarından biri, nicelik birikimlerinin nitelik değişikliklerine yolaçması yasasıdır. Bu yasa, gelişmenin sürekliliğinin ve kesikliliğinin açıklanmasıdır. Bu yasa, toplumsal gelişmeye uygulandığında, evrim ve devrim kavramlarında ifadesini bulur. Her toplumun gelişmesinde, ilerlemenin sürekliliğini gösteren evrim dönemleri olduğu gibi, bu sürecin kesintili-sıçramalı

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

yanını dile getiren devrim konaklarını da görüyoruz.

Evrim ile devrim arasındaki diyalektik ilişkinin doğru kavranamaması, gelişmenin bu nitelikçe farklı iki biçimi arasında net bir çizgi çizilememesi, bizi diyalektik materyalizmden uzaklaştırır. Devrim anlayışı konusunda hem sağ, hem de sol sapmaların felsefi temeli, bu ortak noktadan kaynaklanır. Bir kez evrim ile devrim içiçe geçirildi mi, ya ultra-devrimci bir anlayışa ya da evrimciliğe düşmek kaçınılmazdır. Bu felsefi sapmalar, politikada goşizm ya da reformizm olarak belirir. Artık ya ülkede her an devrimci durumun, silahlı ayaklanmanın koşullarının varolduğu kabul edilir, ya da uzay çağında devrimlerin adım adım, reformlarla içiçe girmiş bir biçimde olacağı ileri sürülür.

Gerçekten de, özellikle çağımızda, tekeller ile devletin giderek daha çok içiçe girdiği koşullarda, tekellere karşı yöneltilen her reform talebi, giderek daha çok doğrudan devletin kendisine karşı yönelmek durumundadır. Bu durumda reformlar ile devrim arasındaki ayırım çizgisini çizmek, giderek daha zorlaşmakta, reformizm tehlikesi artmaktadır. Bu ayırım çizgisi her durumda somut olarak çekilmelidir. Günümüz koşullarında ya reformlar emperyalizm ve tekeller tarafından özümsenebilir, hatta zamanla iktidarlarını sürdürmek için bir araç olarak kullanılabilir olmakta, ya da iktidar değişikliği ile, yani tekellerin iktidardan indirilmesiyle sağlanabilir hale gelerek, devrim programının maddelerinden birini oluşturmaktadır. Örneğin tüm bankaların %51'ini devletleştirmeyi, tekelleri sıkı bir biçimde denetlemeyi içeren bir reformlar paketi, tekeller iktidardayken gerçekleştirilebilir mi? Kısacası tekeller iktidarı anti-tekel olabilir mi? Kuşkusuz hayır. Demek ki, anti-tekel bir program, adına ne kadar reform programı denilirse denilsin, özünde bir devrim programıdır.

Peki tekeller iktidarının sınıfsal yapısını değiştirmeyi hedeflemeyen bir reform programı neyi içerebilir? Böyle bir program bizim stratejik amacımız olabilir mi? Bu reform paketi (buketi) iktidarı değiştirmeyi hedeflemediğinden anti-tekel olamaz. Tekeller emperyalizmin işbirlikçileri olduğundan, anti-emperyalist de olamaz. Her ne kadar kimileri; bu stratejik aşamada bir şeylere karşı olduğumuzu değil, nelerden yana olduğumuzu önplana çıkarmalıyız deseler de, insan bir şeylerden yana oldu mu, ister istemez bir şeylere de karşı olmak zorunda kalıyor, çünkü her yenilik ister istemez eskinin antitezi oluyor! İşte insan reform ile devrimi içiçe geçirdi mi, böylece tekeller iktidarına alternatif programlar üretmeyi komünist partisinin stratejik amacı haline getirebiliyor.

Deniliyor ki; ülkede devrimci durum olmadığından, yakın bir gelecekte de olacakmış gibi görünmediğinden, bugün önümüze stratejik amaç olarak iktidarın sınıfsal yapısını değiştirmeye yönelik olmayan reformların gerçekleştirilmesini koyuyoruz. Devrimci durum oluştuğunda devrim stratejisi belirleriz. Devrimci durumun varlığı koşullarında devrimci olmak kolaydır. Lenin'in de belirttiği gibi, zor olan devrimci-olmayan durumlarda devrimci kalabilmektir. Evrim dönemlerinde devrimci çalışmanın özü, devrimin politik ordusunun hazırlanmasıdır. Yani yığınların devrim için hazırlanmasıdır. Devrimci-olmayan durumda yığınlara devrim hedefini göstermek, onları bunun için örgütlemek gün-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

lük politikaya aktif bir biçimde müdahale etmemizi engeller mi? Tam aksine, parti yığınların her türlü ekonomik demokratik taleplerini en önde savunacaktır. Bunların gerçekleştirilmesi için elinden geleni yapacaktır. Partinin bu gündelik mücadelenin başını çekmesi, bir çok açıdan gereklidir. Birinci olarak, yığınlar, bizim devrimci propagandamızın yanısıra kendi deneyleriyle de kurtuluşlarının ancak iktidara elkoymakla gerçekleşebileceğini günlük hak istemleri savaşımı içinde kavrarlar. İkinci olarak, işçi sınıfının politik öncüsü ancak bu savaşımlar içinde pişerek gerçekten öncü olma niteliğini kazanır. Üçüncü olarak, yığınlar bu savaşımlar içinde en önde, en kararlı, en ardıcıl ve en disiplinli bir biçimde savaştığı ölçüde komünist partisinin öncülüğünü kabul ederler. Son olarak da bu savaşımlar sonucunda elde edilen haklar, iktidar savaşımını daha iyi koşullarda sürdürmeyi sağlar.

Demek ki komünistler, reformlar için mücadele etmeyi, demokrasi savaşımını hiçbir zaman küçümsemezler. Parti bu savaşımı bıkmadan sürdürmelidir ama, onun görevi bu kadarla sınırlı değildir. İşçi sınıfının hak istemleri mücadelesini, çok çeşitli kesimlerin çok çeşitli taleplerini tek bir kanala akıtıp ortak bir hedefe, iktidar hedefine yöneltmek de onun görevidir.

Öte yandan, partinin bir diğer görevi de, işçi sınıfına bilinç götürmektir. Bilindiği gibi, sınıf bilincinin üç ayağı vardır. İşçilerin kendilerini tek tek fabrikalardaki ya da işkollarındaki bağımsız işçiler olarak değil, ülke çapında çıkarları ortak olan birleşik tek bir sınıf olarak görmeleri, karşılarında tek tek şu ya da bu patronu değil, patronlar sınıfı

olduğunu görmek, tüm sınıfın kurtuluşu için politik iktidara el koymak gerekliliğini kavramak. Biz eğer işçi sınıfının partisi olarak stratejik hedef olarak iktidar değişikliğini benimsemezsek, işçi sınıfına sınıf bilincini bile götürmekten aciz bir örgüt oluruz, değil ki ona devrimde öncülük edebilelim.

Sonuç olarak reformlar için mücadele etmek doğrudur. Ama reformizm Marksçılığın terkedilmesidir. Reformlar için mücadele etmek ile reformizmi ayırdeden çizgi, iktidar sorunundan geçmektedir. Tümü tekeller iktidarı tarafından özümsenebilecek bir reformlar buketi için mücadele etmek, reformizmdir. Strateji olarak iktidarın sınıfsal yapısında bir değişiklik öngörmeyen bir parti, zorunlu olarak iktidar tarafından özümsenebilir reformlar önermek, zorunlu olarak reformist olmak durumundadır. Devrimci politika ise, tekeller iktidarının özümseyip kullanamayacağı, dolayısıyla iktidarın el değiştirmesi perspektifine bağlı dönüşümler önermektir. Gündelik savaşımı iktidar sorununa bağlamak, stratejik hedef olarak tekeller iktidarının alaşağı edilmesini belirlemek, işçi sınıfının öncüsü için vazgeçilmez ilkelerdir.

(*) Yazının başlığı Yayınevimiz tarafından konmuştur.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

Bağlaşıklık Sorunu Üzerine (*)

İşçi sınıfının politik örgütü açısından bağlaşıklık konusu, en başından beri dikkat merkezinde olagelmiştir. Komünist hareketin ilk programatik belgesi olan, Komünist Parti Manifestosu'nda K.Marx ve F.Engels, bu sorunu ayrı bir başlık altında ele almış, daha sonra Paris Komünü ile ilgili çözümlemelerinde de önemle altını çizmişlerdir. Bu konudaki genel ilkeler; işçi sınıfının bağımsız politikasını sürdürmek, işçi sınıfının öncülüğü ve egemen düzene karşı her türlü devrimci çıkışın desteklenmesidir. Kuşkusuz burada söz konusu olan, çeşitli toplumsal grupların yığınsal çıkışlarıdır.

Daha sonra emperyalizmin doğuş aşamasında bağlaşıklıklar konusu V.İ.Lenin tarafından işlenmiş, işçi-köylü bağlaşıklığı temel bağlaşıklık olarak somutlanmıştır. V.İ.Lenin, bağlaşıklıklar konusunda Marksizm'i zenginleştirirken, bu konudaki temel ilkeleri daha da belirgin bir biçimde ortaya koymuştur.

Komintern döneminde ve özellikle de VII. Kongre ve onu izleyen dönemlerde, faşizme karşı geniş bağlaşıklıklar ve cepheler konusu derinliğine irdelenmiş, bu yolda önemli kararlar alınmış, bu kararların yaşama uygunluğu ise, gerçekleştirilen halk cephelerinin kazanımlarıyla ve İkinci Dünya Savaşı'nda faşizmin yenilgiye uğratılmasıyla parlak bir biçimde kanıtlanmıştır. Bu konuda temel ilkelere uyulduğu oranda başarı kazanılmıştır. Olabilecek en geniş cephelerin oluşturulmadığı, ya da işçi sınıfının bağımsız örgütlenmesinin bağlaşıklıklar arasında eridiği ya da işçi sınıfının öncülüğü ele geçiremediği durumlarda, bağlaşıklık politikası başarısızlığa uğramıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, tekelciliğin gelişmesine bağlı olarak, özellikle gelişmiş kapitalist ülkeler komünist partileri tarafından geniş anti-tekel bağlaşıklıklar anlayışı geliştirilmiş, günümüzde de, ekonomik alanda askersel-sanayi kompleksine, politik planda da yeni-tutuculuğa karşı tüm barış ve toplumsal ilerleme güçlerinin bağlaşıklığı konusu komünist partilerinin stratejilerinde ve tartışmalarında da büyük bir öncelik kazanmıştır.

Bağlaşıklık konusu neden bu denli önemlidir? İşçi sınıfı açısından bağlaşıklık neden gerekli-zorunludur? Çünkü gerek nicelik, gerek de nitelik açısından ne denli gelişmiş olursa olsun, hiçbir sınıf tek başına toplumsal devrimin tüm düğümlerini çözemez. Sorunu kapitalizmden komünizme geçiş döneminin özgüllüğü içinde ele aldığımızda şunları görüyoruz:

Birincisi, devrimi başarabilmek için öncelikle iktidarı alaşağı etmek gerekir. Oysa egemen sınıf, uzun yıllardır iktidarda olmanın avantajlarına sahiptir. Elinde büyük ekonomik kaynaklar, giderek etkinleşen bir devlet aygıtı, uzman kadrolar vardır. Ayrıca politik savaşımda büyük deney birikimine sahiptir. Ülke dışında, uluslararası sermayeyle sıkı bağlara, ülke içinde de özel mülkiyet duygusu gibi derinde gizli ama çok güçlü bir desteğe, yığınlarla kurulmuş milyonlarca küçük bağa ve insanları son derece etkileyen iletişim araçlarına sahiptir. Kısacası düşman genellikle sanıldığından daha güçlüdür. Bu düşmanı yenebilmek için, işçi sı-

İDEOLOJİ TÜSTAV SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

nıfının olanaklı olduğunca geniş güçleri birleştirmesi gereklidir. Öte yandan, devrimi yapabilmek için sadece sınıfın değil, tüm halkın çoğunluğunu kazanmak gerekir. (Burada söz konusu olan aritmetik çoğunluk değil, politik olarak aktif yığınların çoğunluğudur)

Bağlaşıklıklar, şekli ne olursa olsun, çoğunluğu kazanmanın yoludur. Bu bağlaşıklıklar, somut biçim olarak, gerek değişik sınıfsal güçlerin işçi sınıfı partisi çevresinde toplanması, gerek de değişik politik partilerin anlaşması şeklinde olabilir. Sorunun sınıfsal ve politik bağlaşıklıklar kavramlarıyla ifade bulması da bu değişik şekillenmelerden temellenmektedir.

Devrimin başarılması ve iktidarın elde tutulması, tarihsel deneyimin de gösterdiği gibi, işçi sınıfının öncülüğünün sağlanmasına bağlıdır. En geniş bağlaşıklıkları kurma savaşımı ve bu bağlaşıklıkların iktidara karşı yürüttükleri mücadele, bir yandan işçi sınıfının kendi öncülük yeteneğini geliştirmesinin, öte yandan da diğer toplumsal katmanların işçi sınıfının öncülüğünü benimsemelerinin başlıca yoludur.

İkincisi, yeni toplumun temellerinin atılması da, işçi sınıfı dışında birçok katmanın gönüllü katkılarını gerektirir. Bu katkıyı sağlamanın en güvenli ve hatta giderek tek olanaklı biçimi bağlaşıklıklardır. Örneğin devralınan ve dönüşüme uğratılan ekonomik aygıtın işlerliğinin sağlanması ya da tarımda verimin arttırılması ve gerekli dönüşümlerin yapılabilmesi, küçük ticaret, üretim, hizmet ve taşımacılık gibi sektörlerin ekonominin genel gelişmesine ayak uydurabilmeleri de, büyük oranda, bu katmanlarla yapılacak bağlaşıklığın başarısına bağlı olacaktır. Yeni tipten insanın yaratılması sorunları da doğrudan bağlaşıklık konusuyla ilgilidir. İnsanların bilincini zorla değil, birlikte iş yaparak değiştirmek daha kolaydır.

Görülüyor ki, işçi sınıfının politik örgütlerinin konuya verdikleri önem tamamen haklıdır; işçi sınıfı açısından bağlaşıklıklar tümüyle gerekli-zorunludur. İşçi sınıfı açısından kanıtlanan bu gereklilik, bağlaşıklıkların sağlanması için yeterli değildir; bu gerekliliğin olanaklı da olması şarttır.

Bağlaşıklıkların olanaklı olmasının nedeni, değişik sınıfsal katmanların çıkarlarının ortak olmasında yatar. Bu sınıfsal çıkarlardaki çakışma, kuşkusuz soyut ve genel bir kavram değildir. Her ülkede, her tarihsel durumda ve her stratejik aşamada, sınıfların karşılıklı yeralımları ve nesnel çıkarlarının belirlenmesi, somut çözümlemelerle olur. Zaten Marksçı-Leninci politikanın hareket noktası da, bu çözümlemedir. İşçi sınıfının partisi, hem kendi sınıfının, hem de tüm çalışan insanların çıkarlarını temsil eder. Onun tarihsel görevi olan toplumun devrimci yoldan dönüştürülmesi, ulusun ezici çoğunluğunun da çıkarlarınadır. Bu konum da, işçi sınıfının geniş bağlaşıklıklar kurması için sağlam bir temel oluşturur.

İşçi sınıfı açısından gerekli ve olanaklı olduğunu gördüğümüz bağlaşıklık konusunu biraz daha açarak, bu konudaki Marksizm-Leninizm'in temel ilkelerini irdelemeye çalışalım. Öncelikle bağlaşıklık kavramını diğer her türlü birlik ve eylem birliği kavramlarından ayırdeden şeyin ne olduğunu saptayalım. Bağlaşıklık, birlik, eylem birliği gibi kavramlar, işçi sınıfının savaşımında birbirinden kopuk, birbirine geçişi olmayan kavramlar değildir. Hepsi de. bu savaşı-

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARŞİVİ

mın belirli bir yanıyla - özelliğiyle bağlıdır. Ancak, gene de her kavramın kendine özgü farklı bir içeriği vardır. Birlik kavramı, genel bir kavramdır ve kullanıldığı yere göre içerik kazanır. Örneğin işçi sınıfının örgütsel birliğinden, sendikal birlikten ya da dünya barış güçlerinin birliğinden söz ederken, bu kavrama farklı anlamlar yüklüyoruz. Oysa bağlaşıklık kavramının daha somut ve daha dar bir içeriği vardır. Bağlaşıklık. değişik sınıf ve katmanların, ortak bir program temelinde, iktidarı hedefleyen, daha uzun vadeli, stratejik bir birliğidir. Her somut durumda kurulan bağlaşıklıklar farklı olabilir, süreç içinde dağılabilir ya da katılan sınıfsal güçler değişebilir. Ama bağlaşıklık kavramının içeriği aynı kalır. Eylem birliği ise, daha dar kapsamlı, ortak bir politik platformu şart koşmayan, bir ya da birkaç somut istem ortaklığı temelinde oluşan birliklerdir. Eylem birlikleri, hem kendi başlarına bağlı oldukları sorunun çözümü doğrultusunda ulaşılması gereken birer amaç, hem de bağlaşıklıklara giden yolda birer araçtırlar. Genel olarak işçi sınıfı partisinin politik taktikleriyle bağlı olarak gündeme gelirler. Somutlarsak, bağlaşıklıkları diğer birliklerden ayırdeden çizgi ortak bir politik platforma bağlı olmaları ve iktidara gelmeyi hedeflemeleridir.

Bağlaşıklıklar, ortak sınıfsal çıkarların nesnel temeline bağlı politik oluşumlardır. Sınıfların çıkarlarını genel çizgileriyle politik partiler dile getirir; dolayısıyla bağlaşıklıklar, bir yandan doğrudan sınıflar arasında, öte yandan da politik partiler arasındaki ilişkileri içerirler. İşte sınıfsal bağlaşıklıklardan ve politik bağlaşıklıklardan sözedilmesinin kaynağı budur. Sınıfsal bağlaşıklıklar, değişik katmanların tabandaki birliğini, politik bağlaşıklıklar ise, bunun politik plana yansımasının bir biçimini ifade ederler. Tabandaki birlik ile tavandaki birlik, biribirinin karşısına konamazlar. Her ikisi de, hem birbirlerini güçlendirirler, hem de oluşmalarına katkıda bulunurlar. İşçi sınıfı açısından belirleyici olan tabandaki birliktir. Değişik sınıflardan yığınların ortak çıkarlarının bilincine varmaları ve bu çıkarlar uğrunda birlikte savaşım vermeleridir. Kuşkusuz, tavanda sağlanacak bir birlik, bu savaşıma büyük ivme katar. Ve tersine, tabanda sağlanan birlik de tavanda birliği zorlar. Giderek gerçekleştirir. Sınıfsal planda sağlanan bağlaşıklıklar her zaman politik partiler arasında bağlaşıklık biçiminde ete kemiğe bürünmez. Bunun nedeni, sınıfların nesnel çıkarlarının her zaman partilerin politikalarına birebir denk düşmemesidir. Bir partinin politikası, temsil ettiği sınıfın nesnel çıkarlarından uzaklaştıkça,o sınıfla kurulacak sınıfsal bağlaşıklığın partiler arasında politik bir bağlaşıklık halinde ortaya çıkması güçleşir, giderek olanaksızlaşır. İşte bu nedenle, örneğin SSCB'de tabanda sağlanan sınıfsal bağlaşıklık, S-R'lerin, temsil ettikleri sınıfsal güçlerin çıkarlarına sırt çevirmeleri nedeniyle bir tek partinin, Bolşevik Parti'nin çevresinde politik yansımasını bulmuş, bu da o ülkenin politik yaşamında tekpartililiği koşullandırmıştır. Demek ki, sınıfsal bağlaşıklık öz, politik bağlaşıklık da bunun dışavuruş biçimlerinden sadece birisidir. Ancak bu biçimin tercih edilir bir biçim olmasının nedeni, tavanda politik partiler arasında sağlanacak bir politik bağlaşıklığın tabanda sınıfsal bağlaşıklığı çok kolaylaştırması, çabuklaştırması ve sağlamlaştırmasıdır.

Bağlaşıklık konusunda, Marksçı-Leninci teorinin ve po-

TÜSTAV İKTİSADİ VE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

litikanın, tarihin sınavından yüzakıyla geçmiş kimi temel ilkeleri vardır. Daha önce de sözünü ettiğimiz bu ilkelere biraz daha yakından bakalım. Öncelikle, bağlaşıklıkların gerekliliği olgusundan kendiliğinden çıkan bir sonuç olarak, mümkün olan en geniş bağlaşıklığı sağlama ilkesini sayabiliriz. Ortak politik platformda yer alabilecek her katmanla bağlaşıklık sağlanması için gerekli çabayı göstermek komünist partisinin görevidir. Hiç bir güç gözardı edilmemelidir. Bunu sağlayabilmek için, öncelikle her tarihsel aşamada toplumun sınıfsal haritasını -bununla bağlı olarak politik örgütler yelpazesini- somut, ayrıntılı ve nesnel çıkarları temelinde çıkartmak gereklidir. Bu katmanların nesnel çıkarlarının şu ya da bu ölçüde bilincinde olmaları, onları potansiyel bağlaşıklar olarak öngörmemizi engellemez. Sınıfların karşılıklı yeralımı, bir kez somut olarak belirlendikten sonra, ortak politik platformun oluşturulması ve bu platform temelinde potansiyel bağlaşıklığın gerçekliğe dönüştürülebilmesi, işçi sınıfı partisinin aktif çabasına ve taktiklerindeki ustalığa bağlıdır.

Bu konudaki bir başka ilke, işçi sınıfının öncülüğüdür. İşçi sınıfının, onu toplumun öncüsü yapan hepimizin bildiği özellikleri vardır. O en örgütlü, en bilinçli, en savaşkan sınıftır. Bundan başka, yeni kurulacak düzen ve bunun gelişme perspektifleri konusunda bir tek işçi sınıfının tarihsel olarak oluşmuş bilimsel bir yanıtı vardır. İşçi sınıfı dışında hiçbir toplumsal katmanın önerecek bir toplumsal düzeni yoktur. Bağlaşıklıkta işçi sınıfının öncülüğünün sağlanamadığı koşullarda -bu, gerek nesnel koşulların, gerek de öznel hataların sonucunda olabilir- hem devrimin utkusu güçleşir,

hem de iktidarın elde tutulması ve ileriye doğru yol alınması olanaksızlaşır. İşçi sınıfının yeteri kadar gelişmiş olmadığı ülkelerde, işçi sınıfının uluslararası etkisi de ülke içinde onun öncülüğünü gerçekleştirmeye yetmezse, birçok bağımsızlığını yeni kazanmış ülkede olduğu gibi, kapitalist gelişme yoluna girmek kaçınılmaz olur. Ya da bu öncülük pekiştirilemezse, Şili ve Portekiz devrimlerinde olduğu gibi, bağlaşıklıklar kazanımlarını yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Açıktır ki işçi sınıfının öncülüğü, önceden belirlenmiş değildir. Kazanılması gereken bir durumdur. Öncülüğün kazanılması, ya da öncülüğün kendisi, kuşkusuz bağlaşıklıklara karşı zor kullanarak da gerçekleşmez. Bunu sağlamanın yolu, tüm bağlaşıklıkların çıkarı için savaşmak, dayatmacı olmayan bir politika izlemek ve doğru taktikler benimsemektir. İşçi sınıfında öncü olacak nitelikler vardır, bundan sonrası işçi sınıfı partisine kalmıştır. Komünist partisinin bu -diğer katmanların gönüllü olarak kabul edeceği- öncülüğü kazanabilmesinin ilk koşulu da partinin kendisinin işçi sınıfının öncülüğü ilkesini benimsemesi ve buna uygun davranmasıdır. Eğer işçi sınıfı öncülüğü kabul ediliyorsa, buna bağlı olarak, işçi sınıfının örgütsel bağımsızlığını koruması, bağlaşıklık içinde erimemesi, bağımsız politik hattını koruması, ideolojik planda taviz vermemesi gerektiği de kendiliğinden kabul edilmiş olur. Bütün bu sayılanları yerine getirmeyen bir sınıf topluma öncülük edemez. Onun öncülüğü ise, sadece kendi açısından değil, tüm bağlaşıklıkları açısından olumludur. (Nesnel olarak bu böyledir, bunu bağlaşıkların bilincine çıkarmak, anti-komünist önyargıları kırmak da ne yazık ki işçi sınıfına düşmektedir)

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Bir diğer soru da, bu genel yaklaşımların çağımızda da geçerliliğini koruyup korumadığıdır. Bu soruyu yanıtlayabilmek için günümüz kapitalizminde, konumuzla ilgili alanlarda ortaya çıkan kimi yönelimleri ele almak gerek.

Birinci olarak, kapitalist ülkelerde sınıfların karşılıklı yeralımı değişiyor. Bir yandan çok geniş katmanlar işçi sınıfına katılıyor, sınıfın sayısı giderek artarken, niteliği de değişime uğruyor, kol emeği azalırken, eğitim, bilim, kültür, hizmetler gibi alanlarda çalışan işçilerin sayısı hızla artıyor. Bu da işçi sınıfının aydın olma özelliğini giderek arttırırken, onun doğrudan üretimle bağlarını azaltıyor. İşçi sınıfının hem giderek sayıca çok artması, hem de kafa emeğiyle bağlı hale gelmesi, onun gücünü arttırıyor, üstelik öncü olma niteliğini geliştiriyor, bunun diğer katmanlar tarafından kabul edilmesini de kolaylaştırıyor. İşçi sınıfına çok çeşitli katmanlardan giderek daha çok sayıda insanın katılması, işçi sınıfı bilincinde bulanıklığa, sağ ve sol sapmalara düşme tehlikesini arttırıyor, dolayısıyla ideolojik arılığı koruma savaşımının önemi artıyor. Öte yandan tarım alanında çalışan nüfus genel olarak azaldığından, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde, işçi-köylü bağlaşıklığı temel bağlaşıklık olma niteliğini yitiriyor. Kapitalist sınıf arasında ayrışmalar artıyor ve nesnel çelişkiler keskinleşiyor. Bir kısım tekeller uluslararası boyut alırken, devlet ile tekellerin bağları da güçleniyor. Bu durum, iktidarın çok az sayıda grubun elinde yoğunlaşmasıyla birlikte potansiyel bağlaşıklıkların sınırlarını çok genişletiyor, artık bir avuç dev holdinge karşı neredeyse tüm ulusun bağlaşıklık kurması söz konusudur. Bu, olanakları arttırırken, bağlaşıkların çeşitlenmesi

nedeniyle ortak politik platformun oluşturulmasında güçlükler de yaratıyor.

Bir başka değişiklik, kapitalist ülkelerde yığın partilerinin oluşmasıdır. Bu partilerin çıkarlarını temsil ettikleri sınıflar ile destek buldukları sınıflar farklıdır. Örneğin ABD'de hem Demokrat Parti, hem de Cumhuriyetçi Parti tekelci oligarşiyi temsil etmelerine karşın, tüm çalışanlardan, bu arada işçi sınıfından destek ve oy almaktadırlar. Bu konu da politik bağlaşıklık anlayışında karmaşıklık yaratabilir. Politik partilerin hangi sınıfları temsil ettiklerini kavrayabilmek için, onların oy tabanlarına ya da demagojik vaatlerine değil, programlarına, kadrolarına, icraatlarına bakmalıyız.

Çağımızın yeni bir özelliği, demokratik yığın örgütlerinin ve barış hareketinin güçlenmesidir. Barış savaşımı, sınıfsal temelden kopartılmadığı, yani barış için savaşım askersel-sanayi kompleksinin iktidarına karşı savaşım olarak ele alındığı sürece, bu durum, Marksçı-Leninci bağlaşıklık anlayışı açısından sonucu karmaşıklaştırmaz, kavramlar ve ilkeler aynı kalır. Bu durumda söz konusu olan şey, askersel-sanayi kompleksini iktidardan indirmek için tüm barış güçlerinin işçi sınıfı öncülüğünde programatik bir bağlaşıklığıdır. Ancak barış savaşımı sınıfsal temelden kopartıldığında, sınıfsal bir karşıta yöneltilmediğinde ve iktidarla bağlı olarak konulmadığında, artık kavramın özü gereği bir bağlaşıklıktan söz edilemez.

Bu temel ilkeler bugün de Marksçı-Leninci bağlaşıklık anlayışının temelini oluşturmakta ve bize yol göstermeye devam etmektedir.

(*) Yazının başlığı Yayınevimiz tarafından konmuştur.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

Programatik Bir ilk Yaklaşım

• TOPLUMLARIN GELİŞMESİ
Sınıflı toplumların tarihselliği
Kapitalizm son sınıflı toplumdur
Sınıfsız topluma geçiş zorunludur
Bunun motoru işçi sınıfıdır
Geçiş aşaması vardır - Proletarya diktatörlüğü
İşçi sınıfının mücadelesinin amacı - proletarya enternasyonalizmi
İşçi sınıfının öncülüğü
• BUGÜN DÜNYA
Emperyalizm
saldırganlık-militarizm
savaş tehlikesi
yeni-sömürgecilik
doğanın tahribi
entegrasyon
Sosyalist Sistem
kapitalist ülkeler işçi sınıfı mücadelesi
ulusal kurtuluş savaşları
sosyal adalet
barış
insanın nitel gelişmesi
• ÜLKEDE DURUM
Finans kapital
baskıcı yönetim
emperyalizme bağımlılık

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

tekelci sömürü
kültürel yozlaşma
İşçi Sınıfı
öncülük (örgütlülük, güçlülük, somut konum)
Köylülüğün Ayrışması
büyük toprak sahipleri
orta işletmeler
aile tarımı (pazara yönelik)
topraksız geçici işçiler
tarım proletaryası
Kent Orta Katmanları
Ulusal Sorun
İşsizlik- Yurdışındaki İşçiler
Parlamento ve siyasi partilerin saygınlığı yok.
• ACİL POLİTİK GÖREV - STRATEJİK HEDEF
Finans oligarşi iktidarına son verip işçi sınıfı öncülüğünde emekçilerin iktidarını kurmak
• SOMUT İSTEMLER (Yapılabilecekler Listesi)
Tekelleri Devletleştirmek
aşırı kârı önlemek (artı değere el koyma)
emperyalizme ekonomik bağımlılığı kaldırmak
planlı ekonomi uygulayabilmek
Bankaları, Sigortaları vb. gibi finans kurumlarını devletleştirmek (Bu olmadan yukarıdakiler olmaz)
Büyük İç ve Dış Ticareti Devletleştirmek
kalan özelleri denetleyebilmek
üretime karşı (stok, vb gibi) sabotajları engellemek
Tüm İşkollarında İşçi Denetimi
Planlama

Büyük Kapitalist Çiftlikleri Devletleştirmek
Büyük Toprak Sahiplerinin Toprakları, Feodal Topraklar, Boş Tutulanlar dağıtılacak
Kooperatifçilik Özendirilecek
Ayrı Devlet Kurma Hakkı
Çevre Sorunları

Giriş

Parti, Türkiye işçi sınıfı ve emekçiler adına, onlar ve onların çocukları, torunları için şimdiye kadar yaşamış olduklarından kökünden farklı bir düzen istiyor.

Türkiye işçi sınıfı, emekçiler, TC kurulduktan buyana değişik güçlerin iktidarına, değişik partilerin kurdukları hükümetlere tanık oldular. Bu yönetimlerin izledikleri politikalarda şu veya bu konuda, şu veya bu oranda farklılıklar olmuştur. Ama tüm bu yönetimler altında işçi sınıfının, emekçilerin yaşamlarında hep birbirine benzeyen temel sorunlar varolagelmiştir. Çünkü şimdiye kadarki tüm yönetimler varolan düzeni korumaktan yanaydılar. Nedir bu düzen? Kimin düzenidir?

İnsanlar varolduklarından buyana toplumlar halinde yaşadılar.İnsan toplulukları yaşayabilmek ve gelişebilmek için öncelikle bir takım ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar. İnsanlığın gelişmesinin ilk dönemlerinde bu ihtiyaçlar çok zor, ancak herkesin birlikte çalışmasıyla ilkel bir düzeyde karşılanabiliyordu. Bu ihtiyaçlar üretimden çok avcılık, toplamacılık yoluyla gideriliyordu. Böyle bir toplumda üretimin nasıl yapılacağını, bu üretim sonunda ortaya çıkan üründen kimin ne kadar alacağını belirleyen bir "düzen"in

olması gerekmiyordu. Ama insanın kullandığı aletlerin kendi zekasının ve ustalığının gelişmesiyle birlikte artık herkesin doyması, barınması ve giyinmesi için herkesin çalışması gereksiz hale geldi.Üretim çoğaldı; işte o zaman, kimlerin çalışması gerektiğine, çalışan insanların yarattıkları ürünlerden kimin ne kadar alması gerektiğine karar verecek ve verdiği kararı uygulatabilecek bir "düzen" gerekli oldu.

Düzenler, ürünlerin nasıl üretildiklerine ve nasıl paylaşıldıklarına bağlı olarak birbirlerinden ayrıldılar. Her düzenin içinde de çeşitli sınıflar oluştu. Bu sınıflardan kimileri üretiyor, kimileri de üretilen ürüne düzenin işleyişi sonucunda elkoyuyordu. Bu düzenlerde üreten sınıflar ile ürünlere el koyan sınıfların çıkarları birbirine taban tabana zıttı. Düzen bütün bu sınıflı toplumlarda ürünlere elkoyanların düzeniydi. Onların, ürünlere hangi biçimde elkoyacaklarını ayarlıyordu. Ürettiklerine başkalarının elkoymasına karşı çıkanlar, varolan düzene karşı çıkmak zorundaydılar.

İşte insan toplumunda çıkarları birbirine karşıt sınıflar ortaya çıktığı andan itibaren tüm tarih ürünlerine el koyulan sınıfın bunlara el koyanlara ve onların düzenine karşı verdikleri savaşların tarihidir.İnsanlık üç değişik sınıflı toplum biçimi yaşamıştır. Önce kölecilik, sonra feodalizm (derebeylik ya da ağalık) ve son olarak da kapitalizm. İşte bugün Türkiye işçi sınıfının, emekçilerin içinde yaşadıkları düzen kapitalist düzendir.Bu düzende işçiler, emekçiler ürünleri üretir, kapitalistler bu ürünlere elkoyarlar. Elbette bunu köleci toplumlarda olduğu gibi doğrudan zor kullanarak değil, ekonominin bu düzendeki işleyiş yasaları uyarınca yaparlar.Kapitalist düzende işçiler yaşayabilmek için işgüçlerini

TÜSTAV SOSYAL TARİH

düzen tarafından belirlenmiş bir ücret karşılığında patronlara satmak zorundadırlar. Patronlar, işçilere zarzor geçinebilecek kadar ücret vererek onların bu süre içinde ürettikleri bütün ürünlere sahip olurlar. İşçilerin gün boyunca ürettikleri malların değeri, aldıkları ücretin kat kat üstündedir.İşte bu aradaki fark, patronların çalışmadan elkoydukları artıdeğerdir, kârdır.Bir büroda çalışan ya da mal değil de hizmet üreten ücretlilerin durumu da aynıdır. Bu işin böyle gitmesini sağlayan da bugünkü düzendir.

Kapitalist toplumda üretim miktarı, sürekli artmakla birlikte, işçilerin aldıkları pay artmamakta aksine azalmaktadır. Bunun sonucu olarak, toplumsal kutuplaşma artmakta, zenginler giderek daha zengin, fakirler daha fakir olmaktadır. Kapitalist toplumda patronlar ücretleri düşük tutabilmek için işsizliğin olmasını isterler. Bunun sonucu olarak, çalışanlar, yarınlarına güvenemezler. Kapitalist düzen, elinde tuttuğu gazeteler, radyo,TV gibi araçlarla, okullarda verdiği eğitimle, çalışanların gerçekleri görmesini engellemeye çalışır. Ama bunu her zaman başaramaz. Bunun sonucu olarak, işçi sınıfı ve emekçiler üzerinde dönem dönem şiddeti artan ya da azalan bir baskı sürekli vardır. Bütün bunlar, insanların iyi ya da kötü niyetlerine bağlı değildir. Kapitalist düzenin işleyişinin doğal sonuçlarıdır.

Kapitalist düzen ölümsüz değildir. Daha önceki sınıflı toplumlar üreticilerin ürünlere elkoyanlara ve onların düzenine karşı verdikleri savaşlar sonucunda yıkılmışlardır. Kapitalizm de işçilerin, emekçilerin bu düzene karşı verdikleri-verecekleri savaşlar sonunda yıkılmaya mahkumdur.Kapitalizmin yıkılışı, kendinden önceki sınıflı toplum düzenlerinin yıkılışından farklı olacaktır. Çünkü kapitalizmin yerini, artık sınıfların olmadığı, dolayısıyla herkesin çalışıp, herkesin üretilen ürünleri ihtiyacı olduğu kadar tükettiği komünizm alacaktır. Kapitalistler, daha çok kâr etmek için daha çok işçiyi, emekçiyi sömürmek zorundadırlar; bu nedenle hem işçilerin sayısını sürekli olarak arttırırlar, hem de çeşitli mesleklerde çalışan emekçileri giderek kendi ücretli işçileri haline getirirler. Böylece de kendilerine ve kapitalist düzene karşı olanların sayısını sürekli artırırlar.Kendi sonlarını kendileri hazırlarlar.

Kapitalist düzene karşı olan emekçilerin hepsi birden kapitalist düzenin yerine başka bir düzen kurulması gerektiğini aynı anda kavramazlar. Hepsi bu mücadeleye aynı kararlılıkla katılmazlar. İşte bu nedenle kapitalist düzenin ana ürünü olan işçi sınıfı, patronlarla sürekli doğrudan karşı karşıya olduğundan, fabrikalarda çok sayıda sınıf kardeşiyle birlikte çalıştığından ve birbirlerini geliştirip güçlendirdiklerinden, bütün emekçilerin kapitalist düzene karşı verdikleri mücadelede öncü olabilecek yegane güçtür. Kapitalizmin yıkılması için, komünist toplumun kurulması için ve böylelikle sınıfların tümden ortadan kaldırılması için verilen mücadelede öncü olmak işçi sınıfının tarihsel görevidir. Dünyadaki tüm ülkelerde işçilerin sorunları, amaçları ve tarihsel görevleri aynıdır. Bu tarihsel görev, ancak tüm dünyada sınıfsız toplum kurulduğunda sona erecektir. Dolayısıyla işçi sınıfının mücadelesi esas olarak tüm ülkelerdeki sınıf kardeşleriyle birlikte verdikleri uluslararası bir mücadeledir. Mücadelenin uluslararası niteliği proletarya enternasyonalizmi diye adlandırılır.

Kapitalist düzen, esas olarak özel mülkiyete dayanır. Özel mülkiyet, üretim araçlarına, yani fabrikalara ve makinalara, toprağa, toplumun değil, tek tek kişilerin sahip olmasıdır. Öyleyse işçi sınıfı, tarihsel görevini yerine getirmek, amacına ulaşabilmek için, özel mülkiyeti kaldırmalıdır. Kapitalist düzenin ekonomik temeli, üretim araçlarının özel mülkiyetidir, ancak, her düzenin kendini koruyacak, dediğini çeşitli yollarla yaptıracak bir mekanizması vardır. Bu mekanizma,, düzeni korumak için yasalar yapar, düzeni yürütebilmek için kararlar alır, bunları uygulayacak birimler kurar, ayrıca düzene karşı çıkanları cezalandırır. Bu mekanizmanın adı devlettir. Kapitalist devlet, kapitalistlerin ortak çıkarları uyarınca, düzeni yöneten, düzeni değiştirmek isteyenlere baskı uygulayan bir aygıttır. Her sınıflı toplumda, devlet, egemen sınıfın diktatörlüğü demektir. Kapitalist devlet, biçimi ne olursa olsun, patronların diktatörlüğüdür. İşçi sınıfı, kapitalist düzeni ortadan kaldırabilmek için patronların bu diktatörlüğünü bir devrimle yıkmalıdır.

Patronların diktatörlüğünü, kapitalist düzeni yıkan işçi sınıfı, bir günde özel mülkiyeti ortadan kaldıramaz. Sınıfları bir günde yok edip, komünizmi kuramaz. Kapitalizmden komünizme, bir geçiş döneminden geçerek gidilebilir. Bu geçiş döneminin de bir "düzeni" vardır. Bu düzen sosyalist düzendir. Sosyalist düzen, esas olarak, işçi sınıfının diktatörlüğüdür. Bu diktatörlük, patronlar üzerinde diktatörlüktür. İşçi sınıfı ve emekçiler için, çalışan insanlar için ise, şimdiye dek yaşamadıkları bir demokrasidir.

Parti, işçilere, emekçilere, tüm çalışanlara işte bu kökten farklı düzeni, sosyalizmi öneriyor.

Sosyalist düzeni kurabilmek için, işçi sınıfı, giderek küçülen günümüz dünyasındaki gelişmeleri, ülkemizin durumunu, dostunu düşmanını iyi tanımalıdır.

A. Bugünkü Dünya

1917 yılına dek, gelişmiş toplumlarda tek düzen kapitalizmdi. 1917 yılında Rusya'da ilk sosyalist devrim zafere ulaştı. İlk kez işçi sınıfı iktidarı ele geçirdi, sosyalist düzeni kurmaya girişti. Bu büyük olay, çağ değişikliğine neden oldu. Kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı açıldı.

Bugün içinde yaşadığımız kapitalizmden sosyalizme geçiş çağında,tüm toplumsal gelişmelerin ana yönünü, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki temel çelişki belirlemektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, bir dizi ülkede sosyalist devrimin gerçekleşmesiyle bir dünya sistemine dönüşen sosyalizm, ekonomi, bilim, sanat, spor, toplumsal sorunların çözümü vb. her alanda kapitalizmle yarışa girdi.

20. yüzyılın başında, emperyalizme dönüşen kapitalizm, bugün toplumsal ilerlemenin önündeki başlıca engeldir. Emperyalist ülkeler, kurdukları uluslararası örgütler (IMF- Dünya Bankası, OECD, NATO, AET vb.) aracılığıyla, kendi aralarında giderek daha çok bütünleşiyorlar. Bu ekonomik, politik, askeri entegrasyon, hem emperyalizmin gücünü arttırıyor, hem de azgelişmiş ülkelerin ortak bir biçimde, daha düzenli, daha çok sömürülmesini sağlıyor. Bu durumda, bütün dünyadaki işçi sınıfı partilerinin de daha sıkı bir işbirliğine gitmeleri zorunludur.

Emperyalizm en fazla kâr bulduğu alana en çok yatırımı yapar. Silah üretimi, bugün en çok kâr getiren alandır. Bu yüzden emperyalizm, silah üretimini, silahlanmayı, yeni

yeni silahların, nükleer bombaların, uzay silahlarının yaratılmasını teşvik eder. Silah talebini ve üretimini artırabilmek için gerginlikleri, bölgesel savaşları kışkırtır. Bir yandan da,gerek dünya çapında sosyalist sistemin, gerek de tek tek ülkelerde işçi sınıfı ve emekçilerin emperyalizme karşı savaşımlarını zor yoluyla bastırabilmek için, militarizmi yükseltir. Emperyalizmin bu niteliği, hem dünyada barışı tehdit ediyor, hem de sosyalist ülkelerin önemli miktarlarda kaynağı zorunlu olarak silahlanmaya ayırmasına, toplumsal sorunların çözümü yolunda daha da hızlı yürüyememesine neden oluyor.

Emperyalizm, yeni-sömürgeci yöntemlerle gerikalmış ülkelerdeki işçilerin, emekçilerin yarattıkları değerin bir bölümüne de el koyuyor. Tekeller yalnızca kendi ülkelerindeki işçileri, emekçileri sömürmekle kalmıyor, uluslarötesi nitelik kazanan bu tekeller, gerikalmış ülkelerdeki ortakları ya da doğrudan yatırımları aracılığıyla, bu ülkelerdeki işçileri ve emekçileri de sömürüyorlar. Kapitalist sistem içinde yer alan azgelişmiş ülkeler, emperyalizm tarafından sömürülen bağımlı ülkelerdir.

Emperyalizmin, tekellerin davranışlarını belirleyen ana dürtü, daha çok kâr etmektir. Bu zorunluluktur çünkü azami kâr edemeyen ezilir. Azami kâr yasası uyarınca davranan bu tekeller, insanlığın geleceğiyle ilgilenmezler. İnsanların kişiliklerini geliştirmeleri, sağlık, kültür, spor alanlarındaki ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, gelecek kuşaklara...

Bu çalışmanın kaleme alınması Eylül-Ekim 1988 tarihlenmektedir. (Yayınevinin notu)

OKTOBR 1917: "De Te Fabula Narratur"

Başlıktaki Latince deyim, Karl Marks tarafından "Kapital"in 1. cildinde kullanılmıştır ve çok önemli bir düşünceyi dile getirmektedir. Deyimin sözcük anlamı; "Anlatılan senin hikayendir" şeklinde çevrilebilir. Şimdi Marks'ın ne anlatmak istediğine bakalım: "Bu yapıtta kapitalist üretim biçimini ve bu üretim biçimine uygun düşen üretim ve değişim ilişkilerini incelemekteyim. İngiltere bu üretim biçiminin klasik örneğidir. Bu nedenle, teorinin gelişimini gözler önüne sermeye hizmet eden belli başlı olguları ve özellikleri bu ülkeden alacağım. Ne var ki Alman okuru, İngiliz sanayii ve tarım işçilerinin durumları karşısında sahte bir umursamazlıkla omuz silkecek, ya da Almanya'da işler o denli kötü gitmiyor diye kendisini iyimser bir havaya bırakacaksa, ona daha baştan şöyle haykırmak zorundayım: De te fabule narratur!

"Burada söz konusu olan, kapitalist üretimin doğal yasalarının doğurduğu toplumsal uzlaşmazlıkların az ya da çok tam gelişmesi değil, mutlak bir zorunlulukla kendini belli eden bizzat bu yasalar, eğilimlerdir. Sanayi açısından en gelişmiş ülke, sanayi ölçeğinde onu izleyen ülkelere kendi geleceklerinin suretini gösterir."([1])

Bu yıl 7 Kasım'da insanlık, Rusya'daki Oktobr Sosyalist Devrimi'nin 72. yıldönümünü kutluyor. Bu büyük günü karşılarken kuşkusuz Oktobr Devrimi'nin hazırlanışını, hangi koşullarda nasıl başarıya ulaştığını hatırlayabiliriz ve hatırlamalıyız da; kuşkusuz devrimi gerçekleştiren Rusya işçi

sınıfının, emekçilerin, onların önderi Komünist Partisi'nin ve Lenin'in büyük özverilerini, yiğitliklerini, ileri görüşlülüklerini hatırlayabiliriz ve hatırlamalıyız da; kuşkusuz Oktobr Devrimi'nin tüm uluslararası komünist ve işçi hareketi içindeki devrimcileştirici, esinlendirici rolünü, bu devrimin çağ açan büyüklüğünü hatırlayabiliriz ve hatırlamalıyız da. Ama daha da önemlisi,hele bugün ülkemiz komünist ve işçi hareketi açısından çok daha önemli olan şey Oktobr Devrimi'nin geniş anlamdaki uluslararası önemidir. İlk başta bunu hatırlamalıyız. Bu noktayı en özlü biçimde Lenin'in kendisi dile getiriyor: "Rusya'da proletaryanın politik erki fethini (25 Ekim-7 Kasım 1917) izleyen ilk aylar boyunca, öyle görünebilir ki, bu geri ülke ile Batı Avrupa'nın ileri ülkeleri arasındaki son derece belirgin farklılıklar, bu ülkelerde proletarya devrimini bizimkinden son derece farklı kılacaklardır. Bugün arkamızda alabildiğine değerlendirilebilir öyle bir uluslararası deneyime sahibiz ki, bu deneyim devrimimizin kimi asli çizgilerinin ne yerel, ne özellikle ulusal, ne de yalnızca Rusya'ya özgü bir önem taşıyıp, tersine uluslararası bir önem taşıdığına tüm açıklığıyla tanıklık ediyor. Ve ben burada uluslararası önemden sözcüğün geniş anlamında söz etmiyorum; sözkonusu olan kimi çizgiler değildir, lakin devrimimizin asli çizgilerinin tümü ve aynı zamanda ikincil çizgilerinin birçoğu uluslararası bir öneme sahiptir, şu anlamda ki devrimimiz tüm ülkeler üzerinde bir etki yapıyor. Sözcüğün en dar anlamında, yani uluslararası önemden bizde olup bitenlerin uluslararası değerini ya da uluslararası ölçekte kaçınılmaz tarihsel tekrarını kastederek, devrimimizin kimi asli çizgileri bu öneme sahiptir."([2])

Nasıl ki K.Marks açısından İngiltere örneği kapitalist üretim biçiminin tüm genel yasallıklarını, onun özünü temsil ediyorsa, aynı üretim biçimine kendinden daha sonra geçen, daha geriden gelen ülkelere kendi geleceklerini gösteren bir model oluyorsa, aynı biçimde V.İ.Lenin için Oktobr Devrimi ve bu devrimle kurulan yeni devlet hem sosyalist devrimin, hem de sosyalizm kuruculuğunun genel yasallıklarını temsil ediyor, daha sonra sosyalizme geçmiş ya da geçecek ülkelere kendi geleceklerini gösteren bir model oluyor.

İşte bu nedenle tüm ülkelerin işçileri, emekçileri, tüm ilerici insanlık Oktobr Devrimi'nin mirasını, deneyimini gün günden artan bir dikkatle inceliyor. İlk sosyalist ülkenin deneyimlerinden gözünü ayıramıyor. Lenin'in deyişiyle, "bu büyük gün bizden uzaklaştıkça, Rusya'da proletarya devriminin önemi o kadar daha açık beliriyor, bir bütün olarak ele alman çalışmamızın pratik deneyimi üzerine düşüncelerimiz de daha derinleşiyor."([3])

Tarihsel materyalizm toplumların gelişmesini inceler ve bu gelişimin en genel yasalarını, gelişme doğrultusunu belirler. Tarihsel materyalizm, toplumsal ilerlemeyi, öz olarak sosyo-ekonomik formasyonların birbirini izlemesi olarak görür. Değişik toplumları aynı sosyo-ekonomik formasyonun içinde toplayabilmemizi sağlayan şey, bu toplumların hepsinde ortak öz olarak bulunan genel niteliklerdir. Yasalar da bu özden ve genelden çıkar, bu özü ve geneli açıklar. Hem sosyo-ekonomik formasyonun kendi iç gelişmesiyle ilgili genel yasalar vardır, hem de bir sosyo-ekonomik formasyondan bir diğerine geçişin genel yasaları vardır. Ta-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ VAKFI

rihsel materyalizm yadsınmadan da bu yasaların olmadığı ya da işlemediği ileri sürülemez.

Oktobr Sosyalist Devrimi, Marksizm-Leninizm'in sosyalizm ve sosyalist devrimle ilgili genel yasalarını ilk kez somut bir biçimde ortaya koymuş ve daha sonraki sosyalist devrimler de bu genel yasaların geçerliliğini somut bir biçimde kanıtlamıştır.

V.İ.Lenin, emperyalizmin eşitsiz gelişim yasası nedeniyle emperyalist zincirin öncelikle bir ya da birkaç ülkede kopabileceğini, bu ülkelerin de en gelişmiş ülkeler olmayabileceğini açıklıkla ortaya koymuş ve Oktobr Devrimi de bunu parlak bir biçimde kanıtlamıştır. Emperyalist zincirin kırılabileceği ülkeler "zincirin en zayıf halkaları" olarak adlandırılmış, bu ülkeler sosyalist devrime yolaçacak çelişkilerin keskin olduğu ülkeler olarak belirlenmiştir. Bu ülkelerde de devrimin ancak devrimci bir durumun varlığı koşullarında gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Devrimci durum, esas olarak, bir sınıfın ya da partinin iradesinden bağımsız, nesnel bir olgudur. Yukarıdakilerin eskisi gibi yönetememeleri, aşağıdakilerin eskisi gibi yönetilmek istememeleri, yığınların aktifliğinde olağanüstü bir yükselme, bunlar devrimci durumu niteleyen olgulardır. Bu nesnel gelişmeler, devrimci durumun varlığı, tek başına devrim için yetmez, her devrimci durum devrime dönüşmez. Bunun için öznel etmenin de belirli bir olgunluk düzeyi gerekir. Bu da, esas olarak, komünist partisinin doğru politikasında, yığınların örgütlülüğünde ve kararlılığında somutlanır. Komünist partileri, kapitalist düzeni devrimci yoldan aşmak ve yeni toplumu inşa etmek gibi tarihsel bir görevle yükümlü-

dürler ve buna göre örgütlenirler. O nedenle tüm diğer partilerden farklı bir yapılanmaya sahiptirler.Kapitalist ülkelerde bu partiler öncelikle devrimin partileridir. Komünist partileri açısından sosyalist devrim teorisi birinci önemdedir. Bu yasallıkları kavramamak, bu alanda yanlış konumlanmak,partinin tarihsel görevini yerine getirmesine engel olur.

Yukarıda özetlemeye çalıştığım devrim anlayışı Oktobr Devrimi'nden sonraki tüm devrimlerde de kanıtlanmış, bir yasallık olarak kendini ortaya koymuştur. Şimdiye dek devrimci durumun olmadığı bir yerde, devrimciler ne kadar isterse istesin, ne kadar zorlarsa zorlasın devrim olmamıştır. Öte yandan, devrimci durumun olgunlaştığı birçok ülkede de öznel etmenin güçsüzlüğü ya da partinin yanlış politikaları sonucu devrim gerçekleşememiştir.

Kapitalizmin göreli bir istikrar yaşadığı ve emekçilerin yığınsal hareketliliğinde belirgin bir yavaşlamanın görüldüğü koşullarda kimi teorisyenler, Leninizm'in sosyalist devrim öğretisini tartışma gündemine getirirler. Bunlar, artık devrimler çağının geçtiğini, toplumsal patlamalara yer olmadığını, toplumsal dönüşümlerin bir dizi reformlarla, düzenin yavaş yavaş değişmesiyle gerçekleşeceğini öne sürerler. Bunun bir sonucu olarak komünist partilerinin devrim partileri olmaktan çıkıp düzeni iyileştirmeci partiler haline gelmeleri gerektiğini söylerler. Kuşkusuz bu anlayışlarını belirli bir temele oturtabilmek için de işçi sınıfının tarihsel misyonunu yeniden tarif etmeye girişirler.

Bilindiği gibi, toplumsal üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasının yolunu açacak olan sosyalist devrim, kendinden önceki tüm devrimlerden çok daha

TÜSTAV SOSYAL TARİHİ VAKFI

köklü ve derin bir dönüşümdür. Öte yandan diğer devrimlerden farklı olarak, sosyalist üretim ilişkileri kapitalist sistem içinde kendiliğinden gelişemediği için, sosyalizmin temeli olan mülkiyetin toplumsallaştırılmasına girişilebilmesi ve sosyalist üretim ilişkilerinin temelinin atılabilmesi için iktidarın işçi sınıfı ve emekçiler tarafından fethi, sosyalist devrimin ilk adımını, nitelik değişikliği anını oluşturur.

Politik devrim olmadan, yani iktidarın sınıfsal el değişikliği gerçekleşmeden mülkiyet ilişkileri, dolayısıyla kapitalist sömürü düzeninin temeli değiştirilemez. Artık çağımızda devrimci durumların oluşamayacağını, dolayısıyla devrim hedeflememek gerektiğini söylemek, ya kapitalist üretim ilişkilerinin ebedi olacağını kabul etmek anlamına gelir ki gerçekten bu durumda düzen sınırları içinde kimi reformlar için mücadele etmek yeterlidir, ya da burjuvazinin akıl ve sağduyu yoluyla üretim ilişkilerini kendiliğinden değiştireceğini, mülkiyeti toplumsallaştıracağını düşünmek demektir ki, bu da gerçekçilik adına ütopizmin en derinine yuvarlanmak olur. Bir diğer olasılık da toplumsal mülkiyet tabanına dayanmayan bir sosyalizm anlayışını "keşfedebilmektir", bu yoldaki kimi çabaları "ilgiyle" izliyorum.

Komünistleri, hem volontaristlerin devrimin nesnel koşullarının olgunluğunu önemsemeyen goşizmlerinden, hem de evrimcilerin öznel etmenin rolünü yadsıyan kendiliğindenciliklerinden ayırdeden Leninci sosyalist devrim öğretileridir. Oktobr Devrimi, bu öğretinin evrenselleşmesidir.

Her gerçek devrim halk yığınlarının eseridir. Bir devrim ne denli büyük, derin ve yaygın ise, o devrime katılan yığın o denli kalabalık, yığınların girişkenlikleri ve yaratıcılıkları da o denli güçlü olur. Bu genel kural, sosyalist devrimde daha da çarpıcı bir biçimde kendini belli eder. Çünkü sosyalist devrim tarihin şimdiye dek gördüğü en derin, en yaygın, en büyük devrimdir. Bu nedenle sosyalist devrim ancak geniş emekçi yığınlarının eseri olabilir. Lenin'in söylediği gibi,devrimi başarıya ulaştırabilmek için yalnızca işçi sınıfının değil, tüm emekçilerin çoğunluğunu kazanmak gerekir.Bu, sosyalist devrimde yığınsal savaşımın, proletaryanın ittifakları sorununun başa konması demektir. Burada bağlaşıklığa ilişkin Leninci ilkeleri günümüz kapitalizminin kimi yeni görünümleriyle bağlı olarak ele almak istiyorum.

Kapitalist ülkelerde sınıfların karşılıklı yeralımı değişiyor. Bir yandan çok geniş kesimler işçi sınıfına katılıyor, sınıfın niceliği artarken niteliği de değişime uğruyor; kol emeği azalırken, eğitim, bilim, kültür, hizmetler gibi alanlarda çalışanların sayısı hızla artıyor. İşçi sınıfının hem giderek sayıca çok artması, hem de günden güne daha çok kafa emeğiyle bağlı hale gelmesi onun gücünü arttırıyor, öncülük yeteneğini geliştiriyor. Üstelik bunun diğer katmanlar tarafından kabul edilmesini de kolaylaştırıyor. İşçi sınıfına çok çeşitli katmanlardan giderek daha çok sayıda insanın katılması, öte yandan da, sınıfın bilincinde bulanıklığa yol açıyor, sağ ve sol sapmalara düşme tehlikesini arttırıyor. Bu da ideolojik savaşımı daha da önemli kılıyor.

Tarım alanında çalışan nüfus genel olarak azaldığından, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi-köylü ittifakı temel ittifak olma özelliğini yitiriyor. Kapitalist sınıf içindeki ayrışmalar daha da belirginleşiyor. Bir bölüm tekeller uluslararası boyut alırken devlet-tekel bağları da güçleni-

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARŞİVİ

yor. Bu durum, iktidarın çok az sayıda grubun elinde yoğunlaşmasıyla birlikte işçi sınıfının potansiyel bağlaşıklarının sınırlarını çok genişletiyor; artık bir avuç dev holdinge karşı nüfusun ezici çoğunluğunun bağlaşıklığı söz konusudur. Böylelikle olanaklar artarken, bağlaşıkların çeşitlenmesi nedeniyle, ortak politik platformun oluşturulmasında yeni güçlükler beliriyor, bu konuda çabaların yoğunlaştırılması gerekli oluyor.

Bir diğer değişiklik kapitalist ülkelerde yığın partilerinin oluşmasıdır. Bu partilerin çıkarlarını temsil ettikleri sınıflar ile destek buldukları sınıfları ayırdetmek önem kazanıyor. Bu durum politik bağlaşıklık anlayışında kimi zorluklara yol açıyor. Politik partilerin hangi sınıfları temsil ettiklerini kavrayabilmek için onların tabanlarına, demagojik vaatlerine değil, programlarına, kadrolarına, icraatlarına bakılmalı..

Çağımızın yeni bir özelliği de başta barış ve çevre hareketi olmak üzere yığınsal demokratik hareketlerin güçlenmesidir. Barış savaşımı sınıfsal temelinden kopartılmadığı, yani barış için savaşım askersel-sanayi kompleksinin ve işbirlikçilerinin iktidarına karşı savaşım olarak sürdürüldüğü sürece, bu durum, Marksçı-Leninci bağlaşıklık anlayışı bakımından sorunu karmaşıklaştırmıyor. Şimdi söz konusu olan şey, askersel-sanayi kompleksini iktidardan indirmek için tüm barış güçlerinin işçi sınıfı öncülüğünde bağlaşıklıklarını ve savaşımlarını örmektir. Bu, bir anlamda anti-faşist bağlaşıklık gibi düşünülebilir. Ancak, barış savaşımı sınıfsal temelden kopartıldığında, sınıfsal bir karşıta yöneltilmediğinden ve iktidarla bağlı olarak konulmadığından, artık bağlaşıklıktan söz edilemez. Böylesi bir yaklaşım da bizzat barış savaşımının kendisini zaafa uğratır.

Marksçı-Leninci bağlaşıklık anlayışının temel noktaları bugün de geçerliliklerini sürdürmektedirler. Tarihin sınavından yüzakıyla çıkmış olan bu temeller, tüm devrimlerin deneyimiyle doğrulanarak yasallık düzeyine yükselmiştir. Oktobr Devrimi, bu yasallığın evrenselleşmesidir.

Sosyalist devrim savaşımına kapitalist düzenden zarar gören, sosyalizmin kurulmasında çıkarı olan tüm sınıf ve katmanlar katılır. Ancak tüm bu sınıf ve katmanlar savaşıma aynı bilinç, aynı kararlılık, aynı cesaretle katılmazlar. Lenin bu konuda şöyle diyor: "Tüm emekçilerin bu savaşıma aynı derecede yetenekli olduğunu varsaymak ya boş bir söz, ya da Marks'tan önceki, nuhnebiden kalma bir sosyalistin yanılsaması olur."([4]) Bu durumda emekçilere öncülük edecek bir güç, onları yönlendirecek bir sınıf olmalıdır. Bu sınıf, öyle olmasını istediğimiz için değil, kapitalist üretim biçiminde oynadığı rolden dolayı işçi sınıfıdır.

Kapitalizmin günümüzdeki gelişimi içinde, işçi sınıfının yapısında ve bileşiminde ortaya çıkan değişiklikler, kimileri tarafından, işçi sınıfının öncülüğü konusunu gözden geçirme arzularına temel yapılmak istenmektedir. İşçi sınıfının öncülüğünü reddeden bu sağ anlayışlar, bilimsel-teknik devrimin etkileriyle aydınların özel bir konuma kavuştuklarını ve toplumsal ilerlemenin öncüsü durumuna yükseldiklerini ileri sürüyorlar.

Birinci olarak, bilimsel-teknik devrim, aynı zamanda, işçi sınıfının da aydın olma özelliğini geliştirmektedir. En yeni ve gelişkin teknolojiyle bağlı işçiler, gene işçi sınıfının

çekirdeğini oluşturmaktadır. Burada yapılan önemli bir hata proletarya kavramını darlaştırarak onu salt kol gücüne indirgemektir. Oysa proletaryanın tarihsel misyonunu belirleyen şey onun kol ya da kafa emeği kullanması değil, kapitalist üretimin örgütlenmesinde tuttuğu yerdir.

İkinci olarak aydınlar -işçi sınıfının aydın kesimleri değil- küçük burjuva zihniyetini aşabildikleri ölçüde toplumsal gelişme içinde aktif yer almaktadırlar; o zaman da zaten kendi sınıfsal konumlarını terk ederek işçi sınıfının konumlarını benimsemektedirler. Çünkü işçi sınıfının konumları bilimle, gelişmeyle, özgürlükle çakışmaktadır. Küçük burjuva zihniyetini aşamamış aydınlar ise, bireycilik, disiplinsizlik, mücadelede sebatlı olamama, özveri eksikliği ve dayanışma duygusunun gelişmemişliği gibi nedenlerle toplumsal ilerlemede, sosyalizm savaşımında öncü olamazlar. Çağımızda da sosyalist devrimde, toplumsal devrimde öncü işçi sınıfı olarak kalmaktadır. Bu, işçi sınıfının tarihsel misyonudur. Oktobr Devrimi, bu misyonun evrenselleşmesidir.

İşçi sınıfı, öncülük rolünü yerine getirebilmek için bir politik parti biçiminde örgütlenmelidir. İşçi sınıfının bu politik partisi komünist partisidir. Parti, işçi sınıfının en bilinçli, en örgütlü, en savaşkan kesimini biraraya getirir, işçi sınıfının öncü müfrezesidir. Komünist partisi her koşul altında sürekliliğini koruyan, işçi sınıfına bilinç götürüp onu devrim savaşımında yönlendiren en deneyimli kadroların örgütüdür. Oktobr Devrimi, bu "yeni tip" parti anlayışının evrenselleşmesidir.

Sosyalist devrim daha önceki devrimlerden nitelik olarak farklıdır. Tüm diğer toplumsal devrimlerde yeni üretim

ilişkileri, temelleri eski üretim biçimi içinde boy vererek ekonomi alanında egemen hale gelmiş politik devrimin de gerçekleşmesiyle toplumsal devrim esas olarak tamamlanmıştır. Oysa sosyalist devrimde durum farklıdır. Sosyalist üretim ilişkileri kapitalist üretim biçimi içinde boy verip gelişemez. Bu nedenle politik devrim, yani iktidarın işçi sınıfı ve bağlaşıklarınca ele geçirilmesi, sosyalist toplumsal devrimin sonuçlanması değil, başlaması demektir. Bu yasallık, kapitalist sosyo-ekonomik formasyondan sosyalist soyo-ekonomik formasyona geçişte uzun, zorlu bir geçiş döneminin varolması gereğini koşullandırır. Geçiş döneminin zorunluluğu hem Marks ve Engels, hem de Lenin tarafından birçok yerde çok açık bir biçimde belirtilmiştir. Bu geçiş dönemi, hem işçi sınıfı ve emekçilerin erkinin iç ve dış düşmanlara tarşı korunulması dönemidir, hem de sosyalist üretim ilişkilerinin temellerinin atıldığı devasa bir kuruculuk dönemidir. Bu geçiş dönemi özel bir devletle ayırdedilir. Marksizm'in kurucuları ve Lenin, bu devletin bilimsel adlandırılmasını yapmışlar, geçiş dönemi devletine proletarya diktatörlüğü demişlerdir. Bu devlet, tarihte şimdiye dek görülmüş en geniş demokrasidir. İlk kez olarak bu devlet, ulusun ezici çoğunluğunun "özgür iradesi"nin ortaya çıkmasını sağlar. Ulusal sorunun çözüme kavuşturulması, çifte sömürü altındaki kadınların kurtuluşu yoluna girilmesi, hep bu devletin kazanımları arasında yer alır. Oktobr Devrimi, bu devletin evrenselleşmesidir.

Proletaryanın sınıf savaşımındaki düşmanı, dünya çapında birleşmiş bir sınıftır. Burjuvazinin vatansızlığı günümüz koşullarında emperyalizmin uluslararasılaşma eğilim-

lerinin artışıyla daha da belirginleşmekte, K.Marks'ın ünlü "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin!" belgisinin doğruluğu ve güncelliği açıkça görülmektedir. İşçi sınıfının dünya çapında sürdürdüğü savaşımın utkusunu belirleyen temel ilkelerden biri proletarya enternasyonalizmidir. Oktobr Devrimi, proletarya enternasyonalizmi ilkesinin evrenselleşmesidir.

Oktobr Devrimi, Batı'daki işçi hareketine ve Doğu'daki köleleştirilmiş halkların kurtuluş savaşımına sağlam bir kale ve güçlü bir destek sağladı. Lenin, dahiyane bir biçimde, Oktobr Devrimi'yle açılan çağımızı, dünya ölçüsünde kapitalizmin yıkılış, sosyalizmin utku çağı olarak tanımladı. Gerçekten de Oktobr Devrimi'nin utkusu, kapitalist ülkelerdeki komünist ve işçi hareketine yeni bir hız ve atılım kazandırdı, örneğiyle esinlendirdi, bütün oportünist görüşlerin yenilgiye uğratılmasında baş rolü oynadı. Oktobr Devrimi'yle birlikte Doğu halklarının ulusal kurtuluş hareketi de yeni bir düzeye yükseldi. Lenin'in daha o zamanlardan gördüğü ulusal kurtuluş hareketinin emperyalizme karşı savaşımın önemli bir bileşeni olduğu gerçeği günümüzde yaşama geçti. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin kurtuluş hareketi Oktobr Devrimi'nden sonra somut başarı olanaklarına kavuştu. Oktobr Devrimi, dünya devrimci sürecinin Marksizm -Leninizm konumlarında evrenselleşmesinin yolunu açtı.

Oktobr Devrimi, gerek ülkemizin ulusal kurtuluş savaşımından utkuyla çıkmasında, gerekse işçi hareketimizin komünist partisinin doğmasında dolaysız belirleyici rol oynamıştır. Türkiye Komünist Partisi, Oktobr Devrimi'nin ilke ve ülküleri doğrultusunda biçimlenmiştir. Ülkemizin 70 yıllık komünist ve işçi hareketi içinde Oktobr Devrimi'nin

bu ilke ve ülküleri her zaman esinlendirici gücünü korumuştur ve korumaktadır. Dün olduğu gibi bugün de komünist ve işçi hareketi Oktobr'un utkan yolunda yürüyen evlatlarının çaba ve özverisiyle işçi sınıfımızı ve emekçi halkımızı aydınlık yarınlara ulaştırma savaşımını sürdürüyor.

Oktobr Devrimi, ne bir avuç "yiğit"in eseridir, ne de tarihsel süreçten bir kopma, rastlantısal bir sapmadır. Bu devrim, Marks ve Engels'in yıllar önce formüle ettikleri tarihsel zorunluluğun yerine getirilmesidir. Bugün de Oktobr'un açtığı yol, toplumsal ilerlemenin ana gelişim yönünü oluşturmaktadır.

Oktobr Devrimi'nden 72 yıl sonra, bugün komünistlere, artık çağın değiştiğini, Lenin'in emperyalizm, parti, devrim, devlet, sosyalizm öğretilerinin eskidiğini söyleyerek "yeni" arayışlara girişenlere Oktobr Devrimi deneyimi 72 yaşında bir delikanlının capcanlı sesiyle haykırıyor:"DE TE FABULA NARRATUR!"

Dipnotlar

([1]) K.Marks, Kapital, c.:1, sf.:10
([2]) V.İ.Lenin, Tüm Yapıtları, c.:31, sf.:15
([3]) V.İ.Lenin, Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi, sf.:10
([4]) V.İ.Lenin, Tüm Yapıtları c.:29, sf.:416

Bu yazı ilk kez Komünist Birlik Yayınları arasında *Komünist Birlik* imzasıyla Kasım 1988'de, ikinci kez *10 Eylül* dergisinin Kasım 1989 tarihli 3. sayısında Altuğ Yaral'ın Parti Okulu'nda da kullandığı Osman Yücel imzasıyla yayınlanmıştır.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

Yeni ve "Yeni"

Hepimiz biliriz; Marksistler, komünistler yeninin yanındadır. Tarihin, insan topluluklarının gelişimini yeni ile eskinin savaşımı olarak görürler, ilerlemenin yönünün her zaman yeni doğandan, gelişenden yana olduğunu saptarlar. Bu noktada da, tarihsel gelişmenin nesnel yasaları, komünistlerin sınıfsal tavır alışlarıyla çakışmakta, böylelikle de işçi sınıfının devrimci dünya görüşünün bilimsellikle üstüste düştüğünü parlak bir biçimde kanıtlamaktadır.

Gerçekten de, toplum bilimlerinin ve tarih bilimlerinin durmaksızın gösterdiği şey; toplumsal yaşamda, eskinin içinde doğup gelişen, eskiyle çatışarak serpilen ve utkuya ulaştığında, ait olduğu süreci tarihsel sarmalın bir üst basamağına sıçratan yeni'nin haklılığıdır. İşçi sınıfı da kapitalist sosyo-ekonomik formasyonun yeni yanıdır. Gelişmenin yönünü belirleyen, geleceği elinde tutan odur.

Öyleyse, toplumsal pratikte Marksistler hep en yeni olana sarılırlarsa, toplumsal yaşamın karmaşıklığında hiç yollarını şaşırmazlar diyebilir miyiz? İşin özü bu kadar basit değil. Öncelikle yeni'nin ne olduğunu saptamak bu noktada önem kazanıyor.

Her "yeni" adını alan yeni değildir

İlk belirtilmesi gereken nokta, yeni'nin saptanmasında kronolojik sıralamanın ölçüt kabul edilemeyeceğidir. Gene çok bilinir, toplumsal ilerleme düz bir hat izlemez, zigzaglara, geri dönüşlere, hatta tümden çöküşlere de rastlanır. İlerleme çizgisindeki bir geri dönüş, kendisinden önce gelen yükselişten tarihsel olarak daha sonra gerçekleşir, yani geri gidiş, tarih olarak daha "yeni" olabilir. Örneğin, toplumsal ilerlemenin en korkunç geri dönüşlerinden biri olan Nazizm olgusu Almanya'da Spartakistler'in 1918 Devrimi'nden 15-20 yıl sonra yüzünü göstermiştir. Tarihsel olarak daha sonra gerçekleşmiş olmasına karşın toplum açısından bir gerilemedir; Hitlercilik, tarihsel materyalizm açısından "yeni" değildir. Şili'deki faşist darbe, Rusya'da Stolipin gericiliği gibi bir dizi örnek sıralanabilir, ama en somutu ülkemizdeki 1980 darbesi olacaktır. 12 Eylül ertesindeki uygulamalar,, toplumumuzun 1979 yılında yaşadıklarına göre tarih olarak daha sonradır ama "yeni"yi temsil etmez.

Öte yandan ilk çağdaki Eski Yunan maddeci düşünürlerinin dünyaya ilişkin görüşleri Aquino'lu Thomas'nın bugün tüm Hıristiyan dünyasının resmi felsefesini oluşturan din felsefesinden çok daha "yeni"dir. Ya da Karl Marks'ın felsefesi, tarih olarak bir yüzyıl geriye dayanmakla birlikte Jean Paul Sartre'ın varoluşçu felsefesinden daha "yeni"dir.

Demek ki Marksistler,genel gelişme bakımından "yeni" yi taşımalarına, "yeni"den yana olmalarına karşın, her yeni çıkan sürece ya da görüşe alkış tutan moda düşkünleri değildirler. Marksistler açısından "yeni", ele alınan her süreçte,ilerleme açısından o sürecin geleceğini elinde tutandır.

"Yeni", bilimsel olmalı, bilimle çatışmamalı, bilimsel olarak kanıtlanabilmeli, bilimi uyumlu bir biçimde kullanabilmelidir. "Yeni", ilerlemenin doğrultusunda olmalı, ileriye doğru gidişi hızlandırmalıdır. İşte materyalist "yeni" anlayışı, bu içeriğiyle, kronolojik "yeni" anlayışından ayırdedilir.

TÜSTAV İYEBİLİM SOSYAL TARİH ARŞİVİ

"Yeni" kavramını irdelerken, onu bir de demagojik, pragmatik "yeni" söyleminden ayırdetmek gerekiyor.

Toplumsal yaşam, gerçekten yeni olanın haklılığını, üstünlüğünü o kadar açık bir biçimde göstermektedir ki, "yeni" kendiliğinden iyi, güzel, yararlı gibi nitelemeleri içselleştirmektedir. Dolayısıyla kimse doğrudan "yeni"ye karşı eskiden yana olduğunu söyleyememekte, "yeni" kavramının taşıdığı saygınlıktan yararlanabilmek için onu kendine maletmeye çalışmakta, bunun için de zorunlu olarak "yeni" kavramını tahrif etmektedir.

Oldukça kaba bir örnekleme yaparsak, T.Özal ve ANAP yetkilileri birçok kez kendilerinin "yeni" bir parti olduklarını, yeni görüşler öne sürdüklerini, yeni işler yaptıklarını söylediler, söylüyorlar."Yeni" olmanın avantajını kullanmaya çalışıyorlar.Görünürde, gerçekten de tabela olarak, gerekse kimi kadroları bakımından ANAP yeni bir parti gibi görünüyor. Oysa ne öne sürdüğü görüşler, ne uygulamaları "yeni" değildir: İdealist, tutucu bir dünya görüşünün yanında,büyük tekellerden yana bir politika ve çalışanlara karşı tavır alış. Öz olarak bunların hangisi "yeni" sayılabilir?

Aynı pragmatist yaklaşıma çağdaş revizyonistlerde de rastlıyoruz. Marek, Fischer, Garaudy gibileri, toplumdaki "yeni" gelişmelere paralel olarak Marksizm'i de "yenilemek" adına yola çıkmalarına ve görünürde çok "yeni" görüşler öne sürmelerine karşın, aslında 1900'lü yılların başında Lenin'in gerek teorik, gerekse pratik olarak yanlışlığını kanıtladığı Bernstein'ın görüşlerini ısıtıp yeniden ileri sürmüşlerdir. Özde "yeni" bir şey yok.

"Yeni" kavramının üstünde bunca durmam nedensiz değildir. Bir zamandır, komünist ve işçi hareketinin önüne "yeni politik düşünce" adı altında değişik görüşler getiriliyor, "yeni" politikalar öneriliyor. Bu düşünceleri ele almak, tartışmak kaçınılmaz oluyor. Teorik açıdan "yeni" anlayışın gerçekten yeni olup olmadığı, bilimselliği tartışılıyor. 10 Eylül sayfalarında da bu konuyla ilgili teorik değerlendirmeler çıkıyor. Benim burada yapmak istediğim şey, konunun ülkemizle ilgili birkaç noktasına dikkat çekmek.

Kimse hatalarını Marksizm'e fatura edemez

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de komünist hareket hiçbir zaman yanlışlardan tümüyle arınmış ideal bir durumda olmadı, olamazdı. Üstelik hareketin henüz emekleme döneminde olduğu, işçi sınıfı hareketiyle bütünleşemediği Türkiye'de doğal olarak önemli yanlışlar da yapıldı. 1980 darbesi ardından gelen yenilgi ortamında, yıpranan, acı çeken, güveni sarsılan kadrolar daha önce görmedikleri ya da idealizasyon nedeniyle görmek istemedikleri yanlışları ani ve sert bir biçimde bilince çıkardılar. Herkes herşeyi sorgular oldu. Bu doğaldır. Yenilgi dönemleri, hem güç toplama, hem de yanlışlardan ders çıkarma dönemleridir.

Ancak örgütlü bir biçimde yanlışlardan ders çıkarmak yerine kolay yol seçildi. Geçmişte yapılan herşey birkaç kişinin yeteneksizliğine ve ağırlıklı olarak teoriye yüklendi; sanki geçmişte yapılanlar harfiyen teoriye uygunmuş gibi. Böylelikle herkes, her uygulama konusunda aklanmış oldu.

Örneklemeye çalışayım; 1980 öncesi çalışmalarda inisyatif ve yaratıcılığa yeterli önem verilmediği, insanların sadece söyleneni yapan askerler haline geldiği, kadro politikasında da, kişisel bilgi, deneyim ve yetenekten çok, veri-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

len işi eleştiri süzgecinden geçirmeden, sorgulamadan, yaratıcı düşünmeden uygulayanların öne çıkarıldığı çok kimse tarafından haklı olarak dile getiriliyor. Aynı biçimde, insanlara faydacı bir anlayışla yaklaşıldığı yönünde yaygın ve haklı bir kanı var. Gerçekten de gerek kadro politikasında, gerek kişisel yaratıcılığa karşı alınan tavırda, gerekse insanlara yaklaşımda büyük yanlışlıklar yapıldığı ortada.

Bu noktada "yeni politik düşünce"yi savunanlar; "eski anlayışımızda birey yerine kollektifi çok fazla öne çıkarıyorduk, insanların bağımsızlığına yeterli önemi veremiyorduk, bunun nedeni de teoride kollektifin bireye göre çok daha önemli yer tutmasıydı" diyorlar. Böylelikle hata Marksizm'e yükleniyor.Oysa Marksizm,tarihte kişiliklerin önemli rolünü her zaman kabul etmiştir. İnsana en çok değer veren, hümanizmi bilimsel temellerine oturtan, bizzat varoluş nedeni insan olan Marksizm olmuştur. Leninci parti öğretisinin kadro politikası hiçbir zaman "evet efendimciliğe" prim vermemiştir, aksine kişisel inisyatif ve yaratıcılık parti öğretisinin kadrolarla ilgili başta gelen kavramları olmuştur. Dolayısıyla burada sorgulanması gereken teori değil, teoriyi ülke toprağında yaşama geçirmekte birinci derecede sorumlu olanlardır.

Bir başka eleştiri de partinin bağımsız bir teorik yaklaşım oluşturamaması, Sovyet bilimadamlarının söylediklerini tekrarlamaktan öteye geçememesi, aynı biçimde kadroların da teorik açıdan yeterli düzeye ulaşamamış olmasıydı. Bu eleştiriye karşı da "yeni politik düşünce" yandaşları şöyle bir mantıkla yanıt getirmeye çalışıyorlar: "Eskiden Marksizm'i değişmez bir yasa ve ilkeler bütünü olarak kabul ediyorduk. Bu nedenle de temel anlayışları tekrarlamakla yetiniyorduk. Artık kendi omuzlarımızın üzerinde kendi başımızı taşımalıyız." Suç gene teorinin, Marksizm değişseydi biz de bağımsız düşünebilirdik denilmek isteniyor. Oysa Marksist-Leninistler, belirli bir konuda değişik görüşlerin ortaya çıkmasından hiçbir zaman korkmamışlardır. Tersine, tartışmaların teoriyi geliştireceğine inanmışlardır. Marks ve Engels'in döneminde Komünistler Ligası'nda yapılan tartışmaları, Lenin'in yapıtlarının büyük çoğunluğunun polemik yazıları olduğunu anımsamak yeter.

İşin ilginç bir yanı da, artık omuzlarının üzerinde kendi başını taşımak gerektiğini öne sürenlerin, bugün de Sovyet bilimadamlarının söylediklerini tekrar etmekten başka bir şey yapmıyor olmalarıdır. Yeni stratejinin en yetkili ağzı, yeni politikayı savunurken "onaylanmış" olduğunu özellikle vurguluyor. Kadroların teorik düzeyinin yükseltilmesine önem verilmemesi, görüşlerin tartışılmasından kaçınılması, teoriden değil daha çok yönetimde sorumluluk alanların kendi teorik düzeylerine güvenememelerinden kaynaklanmıştır. Yönetim, işleyiş ve kadro politikalarına ilişkin eleştiriler parti içi demokrasi noktasında odaklaşıyor. Gerçekten de, geçtiğimiz dönemde, hep koşullar öne sürülerek, demokratik mekanizmalar işletilmemiş, seçim yerine yaygın biçimde atamalar yoluna gidilmiş, buna karşı çıkıp çıkmamak da partiye güven sorunu olarak geçiştirilmiştir. Bunun sonucu olarak da toplanan kongre ve konferanslar temsili olamamış, kollektif irade parti yönetimine yansıyamamıştır. İnsanlar politikanın üretilmesinde kendi katkılarını yapamamışlardır.

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARŞİVİ

Bütün bunların suçu da Leninci parti öğretisinde bulunuyor, demokratik merkeziyetçiliğin yerine "demokratiklik" geçiriliyor ve "çağdaş, yasal, yığınsal" partiden söz ediliyor. Oysa yanlışlık demokratik merkeziyetçilik ilkesinde değil, bu ilkenin uygulanmamasındadır. Yanlışlığın sorumlusu Leninci parti değil, partinin Leninci olamamasıdır. Lenin'in partisindeki parti içi demokrasiyi, temsil ilkesinin uygulanışını, canlı tartışmaları anımsamak yeter. Çözüm, yenilik adına demokratik merkeziyetçiliği inkar etmekte değil, onu yaşama geçirmekte yatıyor.

Geçmiş dönemde, kendi dışımızdaki sol güçlerle ilişkilerimiz, bu konuda yapılan yanlışlıklar da sorgulanıyor. Hiç bir sol güçle kalıcı bir birlik kuramamak bir yana, neredeyse tüm sol güçleri kendimize karşı ortak bir platformda birleştirmeyi başarmak üzereydik. Bu neden böyle oldu? Yenilenmecilere sorarsanız, Marksist-Leninist öncülük ve hegemonya anlayışı yüzünden, dar sınıf çıkarları ve sol sekter politikalar yüzünden böyle oldu. Suç teoridedir, öncülük anlayışını ve sınıf çıkarlarını bir yana atmadan sorun çözülemez. Oysa Marksist-Leninist öncülük anlayışında dayatmacılığa hiç yer yoktur. Öncülük bir Tanrı vergisi değil, ulaşılması gereken bir niteliktir. Buna ulaşmanın yolu da birlikler, bağlaşıklıklar kurmaktan geçer, bağlaşıklara güven vermekten geçer. Kendi siyasal anlayışımız dışındakileri sendikalardan atarak, demokratik kitle örgütlerini "ele geçirerek" öncülük gerçekleştirilemez. Bu, tam da Marksist-Leninist öncülük anlayışının inkarıdır. Yanlışlık öncülük anlayışında değil, tersine bunun kavranıp yaşama geçirilemeyişindedir. Nitekim bugün "yeni politik düşünce" savunucularının pratikte aynı tutumları sürdürmeleri de, teoriyi inkar etmelerinin onlara pek bir şey sağlamadığını göstermektedir.

Kadroların sekter yaklaşımları somut bir gerçeklikti ama bunun nedeni parti politikasının "sol sekter" olması ya da dar sınıf çıkarları değildi. Birinci olarak, teorik düzeyin düşüklüğü, kadroların sınıf çıkarlarını kavramalarını adeta olanaksızlaştırıyor, bu bağlamda da esnek politikalar uygulayabilmelerine zemin kalmıyordu. Yani sorun dar sınıf çıkarlarıyla körleşmiş olmak değil, tam tersine sınıf çıkarlarını kavrayamamış olmaktı. Bir sınıfın çıkarı hiçbir zaman kendini tecrit etmek olamaz. Politik kavrayışa ve esnekliğe sahip olamayan kadrolar ise, ancak yukarıdan gelen emirlere uyan, dediğimdedik insanlar olabilirdi. İkinci olarak, o gün mevcut olan (ve Leninci olmayan) kadro politikası nedeniyle insanlar ne denli "sert" ve "uzlaşmaz" olurlarsa o kadar öne çıkıyorlardı. Bu da sekterlik eğilimlerine elverişli bir ortam yaratıyordu.

Gene dikkat çeken bir nokta, bu kadroların, dün varolan politikayı ve uygulamaları en hararetle savunanlarının, bugün geçmişe en çok sövenler olmasıdır. Örneğin geçmişte reel sosyalizme karşı en küçük bir eleştiriye tahammül gösteremeyenler, bugün sosyalist ülkeleri karalamakta en başta gidiyorlar. Teoriyi sindiremeyenler kaçınılmaz olarak rüzgara göre, ama bu kez yenisine göre yelken açıyorlar. Bugün aynı hararetle dün söylediğinin tersini söyleyen, değil sınıfa, kimseye güven veremez.

Terketmek değil özümsemek

Yukarıda sözü edilen birkaç örnekte de görüldüğü gibi,

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

geçmişte yapılan pratik hatalar "eski teori"den değil, bu "eski" teorinin (Marksizm-Leninizm'İn) yeterince özümsenememiş olmasından kaynaklanıyor. (Burada kimi şeylerin bilerek yapıldığını tartışmak yersiz ve yararsız olacak)

Geçmiş dönemde yapılan yanlışları nesnel olarak ele almak ve hesabını vermek yerine "eski"yi tümüyle reddedip yerine, yeni olmayan -hatta Marksizm'den de eski- "yeni politik düşünceyi" koymak sihirli bir değnek gibi herşeyi halledecekmiş sanılsa da, bu eğilim çok büyük bir tehlikeyi daha içinde taşımaktadır: "Yeni politik düşünce"nin teorik açıdan genel olarak likidasyona yol açması bir yana, bu "yeni" yaklaşım özellikle ülkemizdeki koşullar nedeniyle kadroların çürümesine,hareketin atıllaşmasına yol açacaktır.

Gerçekten de, eski kadroların bir kısmı yenilgi sonrasında demoralize olmuş, güvenlerini yitirmiştir. Gene bu kadroların, özellikle aydın kökenli olanlarının bir bölümü oldukça iyi maddi koşullara kavuşmuştur. Yeni yetişen kuşaklarda ise, hem 1980 sonrasının apolitikleştirme çabalarının etkileri, hem de bilgilenme ve deney aktarımı eksiklikleri vardır. Bu koşullarda insanları Marksizm-Leninizm'den uzaklaştırmak görece kolaydır. "Yeni politik düşünce" bunu kullanmaya çalışıyor. Oysa asıl olan, yozlaşma ve yokedilme eğilimine karşı çıkmak, bunun için Marksizm-Leninizm'in derinlemesine özünsenmesi için çalışmaktır. Çürümüş "yeni" ile pırıl pırıl "eski" arasında ayrım netleşiyor. Ülkemizde çelişkilerin keskinliği, sosyal hareketliliğin artması, bu ayrışmaya "eski" yararına hız katacaktır.

(*) Bu yazı *10 Eylül* dergisinin Kasım 1989 tarihli 3. sayısında yayınlanmıştır.

Politik Yaratıcılık ve Girişkenlik

Politika hem bir bilim, hem de bir sanat olarak tanımlanır.Gerçekten de, özgül faaliyet alanıyla, kendi yasalarıyla, araştırma ve eğitim kuruluşlarıyla, kendi iç yapısı ve kurumlaşmasıyla politika ayrı bir bilim dalıdır. Dolayısıyla, doğru ve sonuç alıcı bir politikanın da ancak bilimsel temellere dayanan bir politika olabileceği ortaya çıkıyor.

Bilimsel bir politika; bir yandan bizzat politika biliminin kendi yasallıklarının bilinip onlara uygun davranılmasıyla, öte yandan da dış dünyayı değerlendirirken bilimsel analiz yöntemleri kullanılmasıyla yaşama geçirilebilir. Bu nedenle, iyi politika yapabilmenin koşullarından biri yüksek düzeyde bilimsel bilgi birikimine sahip olmaktır. İşte teori ile politika bu temelde birbirlerine sıkıca bağlıdırlar. Politika yapmak adına teoriden her uzaklaşma, kaçınılmazlıkla başarısızlığa götürür.

Ancak, bir politikanın sonuç alıcı olabilmesi için gerekli olan bilimsellik, tek başına yeterli değildir. Politika aynı zamanda incelik, esneklik ve yaratıcılık gerektirir. Bilimsel araştırma dışında, gözlem ve sezginin de çok önemli rolü vardır. Sezgi ve yaratıcılıkla tamamlanmış her bilimsel politika bir sanat eseri gibi özgündür. Bu yönü eksik kalan bir politika, genelle yetinip somut analizleri dışladığı için ilkeleri yinelemekle yetinir, sonuçta dogmatizme ve politikasızlığa varır.

Ülkemiz politikasında komünistlerin bugüne kadar politika üretmek konusunda yetersiz kaldıkları ve genel ilkele-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ri yinelemekle yetindikleri büyük ölçüde doğrudur. Bununla birlikte, bugün tam tersine, politikanın teoriyle bağının kopartılmasına yönelik bir eğilim egemendir. Biz, bu pragmatizm eğilimine başından beri karşı çıktık. Bu eğilime karşı koyarken politikasızlığa yuvarlanmamanın garantisi ise, yığın bağlarının gücünde ve ele alınan her konuda somut koşulların analizinin ana hareket noktası haline getirilebilmesinde yatıyor. Biz de şimdi ele almak istediğimiz konuda aynı anlayışı sürdürerek yaşamın canlılığını yakalamaya çalışacağız.

Bilindiği gibi,politik taktiklerin saptanmasında: a) Dünyadaki genel durum, b) Ülke için öngörülen strateji, c) Komünist hareketin mevcut durumu ve olanakları, d) Yığınların politik alandaki konum ve tavırları ile onların toplumsal psikolojileri hesaba katılmalıdır.

Günümüz Dünyası, Türkiye ve Görevlerimiz yazısında, esas olarak dünyadaki durum ve komünist hareketin mevcut güçlükleri ve olanakları bağlamında konuya eğilerek legal bir sosyalist partinin oluşturulması biçiminde bir politik taktik öngörülmüştü. Bu yazıda aynı konuyu, bu kez ülkedeki politik gelişmeler ve yığınların psikolojisi bağlamında irdelemek istiyoruz. Bunu yapmak için ise, herkesin bildiği kısa bir özetlemeyi zorunlu sayıyoruz.

Türkiye'de, yığınların toplumsal psikolojilerinde, 1980 darbesinden bugüne gelen süreçte gözlenebilen en temel değişiklik 1980 öncesi varolan politik hareketlere ve bunların uzantılarına yabancılaşma, eskiden uzak durma eğilimidir. Nitekim, 1980 sonrası iktidarda olanların iktidarı sürdürebilme çabalarında bu motif önemli rol oynamıştır. 12 Eylül'den sonra, gerek darbenin gerçekleşmesine, gerekse Eylül öncesindeki can güvenliği sorununa esas olarak politik partilerin ve politikacıların neden olduğu fikri yaygınlaştırıldı. Politikacılar hapse atıldı, politik partiler kapatıldı. Böylelikle yığınlardaki yabancılaşma güçlendirildi.

Daha sonraki süreçte, MGK'nın izniyle ANAP, HP ve MDP kurularak politika sahnesine çıktı. Bu partiler dışında kurulan SODEP, DYP ve RP'nin seçimlere katılmasına izin verilmedi. Bu seçimler politik yaşama canlılık getirebilecek ilk platformdu. Yığınlar, seçimlerde, iktidardakilerin bile beklemedikleri bir biçimde rejimin resmen destek verdiği "resmi parti" görünümündeki MDP'ye itibar etmedi. En çok oyu, yeni bir politik hareket olarak ortaya çıktığını öne süren ve bu eskiden farklı olma özelliğini temel propagandası haline getiren ANAP alarak hükümeti kurdu.

Daha sonra SODEP ile HP birleşti. Bu birleşmenin en ilginç noktalarından biri de, yeni oluşan SHP'nin başına daha önce politikayla hiç ilgisi olmamış bir bilim adamının getirilmesiydi. SHP'nin yanısıra, aynı tabana seslenmek üzere, 12 Eylül öncesinin karizmatik lideri B.Ecevit'in önderliğinde DSP kuruldu. DYP, açıkça eski AP'nin devamı olduğunu ve Demirel'in tartışılmaz lider olduğunu ilan etti. Eski MSP'nin yerine, gene Erbakan'ın öncülüğünü üstlendiği RP oluşturuldu. MHP'nin yerine de MÇP yerleşti ve genel başkanlığına A.Türkeş getirildi. Bu partiler yelpazesiyle gidilen seçimlerde, yeni ve farklı bir politika umudu veren ANAP ve SHP en çok oyu aldılar. Eski politikaları temsil eden 1980 öncesi liderlerin partileri başarısız oldu. Bu sonuçlardan anlaşılması gereken şey, Türkiye'de yığınların,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

12 Eylül öncesinde uygulananlardan temelden farklı politikalardan yana tavır koyduğuydu.

Bu gelişmelerden sonra, ülkenin ana politik ekseni ANAP hükümeti ve SHP muhalefeti şeklinde biçimlendi. Bu durumda yığınlar gözlerini esas olarak ANAP'ın uygulamalarına ve SHP'nin önerdiği -daha doğrusu öneremediği- alternatiflere çevirdiler. Kimi nesnel, ama daha da çok öznel nedenlerle komünistler bu dönemde yasal politik platformları kullanamadılar. Bu da kendileri açısından tüm dönem boyunca süren, ne yazık ki hala da sürmekte olan önemli bir eksiklik olarak ortaya çıktı. Seçim dönemlerinde bir bütün olarak politikasız kalındı.

Böylelikle ANAP'ın emekçi düşmanı sosyal politikalarıyla, SHP'nin radikal ve aktif bir muhalefet yapmaktan ısrarla kaçınması, somut bir alternatif ortaya koyamaması ve esas çabasını işadamlarına yaranma yolunda harcaması olgularıyla bugünlere gelindi. Tüm baskıcı yöntemlere, Amerikanvari propagandalara ve kitle iletişim araçlarının adeta ANAP'ın malıymış gibi kullanılmasına karşı, yığınlar ANAP'ın gerçek yüzünü görmekte gecikmediler. Onun izlediği politikaların aslında çok da yeni olmayıp, daha önce çalışanlar aleyhine süregiden politikaların daha da ağırlaştırılmış biçiminden ibaret olduğunu kavradılar. Öte yandan, SHP'nin de , kendileri açısından, olumlu, somut önerileri bulunmadığını saptamakta gecikmediler. Bu durumda, gayet haklı olarak, yığınlar mevcut politikacılardan ve mevcut politikalardan umutlarını kestiler. Yasal politik platformlarda bunlardan çok farklı şeyler öneren başka reel bir güç de ne yazık ki görünmediğinden bu süreç gelişiyor.

Salt politika alanındaki bu gelişmeler dışında, sahnedeki partilerin kadroları ile en yüksek görevlisinden en alt düzeydekine kadar devlet mekanizmasında yetki sahibi olanlar tarafından çizilen tablo da bu eğilimi hızlandırıyor. Her gün ortaya çıkan sayısız yolsuzluk ve rüşvet olayı dışında, insanlar yaşamlarında pratik olarak bunlardan daha çoğuyla karşılaşıyor. Politika bir çıkar sağlama aracı olarak beliriyor, dürüstlük, adalet, genel çıkarları düşünme gibi kavramların politikayla bağdaşamayacağı görüşü yaygınlaşıyor.

Son olarak, yerel seçimlerde birçok belediye başkanlığını kazanan SHP'li adayların uygulamaları ve buralarda da rüşvet, yolsuzluk, partizanlık, adam kayırma olaylarına son verilememiş olması bu düşünceyi pekiştiriyor. Somut olarak, bugün vardığımız noktada yığınların ne iktidardan ne de herhangi bir muhalefet partisinden olumlu bir beklentisi kalmamıştır. "İktidara kim gelirse gelsin benim yaşam koşullarımda değişen bir şey olmayacak", "Kim gelirse gelsin cebini doldurmaya bakacak" benzeri düşünceler genel kabul görür hale geldi. Bunun sonucu olarak yığınlarda "kendi gemisini kurtarma" dışında bir şeyle ilgilenmeme egemen hale geldi.

Sadece kendi içine kapanmış, kadrolar arası bir bağ biçiminde örgütlenmiş olan ve belli oranda dışa dönük çalışan, belli oranda yığın bağları olan ve bir ölçüde yığınların nabzını tutmaya çalışan tüm hareketler bu durumun farkındadır. Ayrıca tek tek insanlarımız sıradan kişilerle ilişkilerinde buna benzer tepkilerle çok sık karşılaşmaktadırlar. Bu eğilimin tekil, ya da sınırlı olmadığını, bölgesel bir özellik de olmadığını somut olarak kamuoyu yoklamaları göster-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

mektedir. Bu yoklamalara göre, yığınlar hiçbir politik partiye ağırlıklı bir destek vermemektedir. Daha da önemlisi ve ivedi olarak gözönünde tutulması gereken de, araştırmaya yanıt verenlerin büyük çoğunluğunun ülkenin geleceği hakkında umutsuz olmalarıdır. İşin ilginci, işadamları arasında yapılan anketlerde de geleceğe umutla bakanların sayısının azlığıdır.

Şimdiye kadar söylediklerimiz sadece varolan bir durumun saptanmasıdır. Sanırız bugün, halkımızın toplumsal bilincinde, politikayla ilgili olarak varolan en belirleyici eğilimin mevcut partilerden umut kesme olduğu noktasında, yaklaşık tüm sol hareketlerle ortak yerlere varabiliriz. Sorun, bu saptama temelinde nasıl bir politika izlenmesi gerektiğidir.

Politikadan uzaklaşmanın, kendi başına ele alındığında son derece olumsuz bir durum olduğu açıktır. Böylesi bir ortam tüm politik partilerin çalışmalarını güçleştirir, yığınların belirli politik hedefler uğrunda harekete geçirilmelerini olanaksız kılar. Öte yandan, eğer bu durum, yığınların bilincinde, burjuva politikacılarının ve burjuva politikalarının kendileri açısından bir umut ve çıkış yolu olmadığı biçiminde yansırsa ve açıkça burjuva politikasından uzaklaşma olarak somutlanabilirse kuşkusuz sonucu belirleyici oranda olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmeyi hak eder. Yani "kim gelirse gelsin bir şey değişmez" anlayışından "bu düzen sürdükçe bir şey değişmez" anlayışına ulaşmak devasa bir adım olacaktır.

Bu devasa adımı atabilmek için yukarıda söz ettiğimiz olumsuz ve olumlu sosyo-politik ortamların kesiştikleri bir

nokta, bir hareket noktası varolmalıdır ve biz bu kesişim noktasını yakalayabilmeliyiz : Bizce, bu kesişim noktası komünistlerin yasal politika sahnesinde şimdiye kadar (en azından 1980 sonrası için bu tartışılmaz) bağımsız bir güç olarak varolamamış olmalarıdır. Daha çok öznel hatalardan kaynaklandığını yukarıda belirttiğimiz bu eksiklik, bugün çok olumlu bir rol oynama potansiyelini de içinde taşıyor. Komünistler, en ivedi biçimde ulaşabilecekleri yasal platformlarda yeralmalı ve tüm güçleriyle; "evet, gerçekten bu partilerin hangisi iktidara gelirse gelsin mevcut politik programlardan hangisi uygulanırsa uygulansın bizim yaşam koşullarımızda köklü bir değişiklik olmayacaktır, ama bunlardan temelden farklı olası bir politika daha var " diye seslenip kendi programının propagandasını yapmalıdır.

Böylesi bir propagandayla yığınlara ulaşabilmenin iki ana koşulu vardır: Birincisi yığınların toplumsal psikolojisine uygun davranmak, onların varolanların tümünden umutsuzluğuna katılmak, bu eğilimin güçlenmesine ve yaygınlaşmasına çalışmak gerekiyor. Bu nokta bizim yığınlara ulaşabilmemizin ana yolu olmalıdır. Toplumsal muhalefetin bu noktada odaklaşmasını sağlamak, varolandan bir şey ummayanların sayısını arttırmak bir anlamda devrimin politik ordusunun hazırlanmasının da yoludur. Bu aynı zamanda sınıfsal bağlaşıklıklar için de bir temel -temel hayırlardan oluşan, negatif bir temel- oluşturacaktır. İkincisi, yığınlara yeni, farklı ve radikal bir politikanın olasılığından söz edebilmek için öncelikle kendi söylemimizin buna uygun olması, yani radikal değişiklikler öneren bir programa sahip olmamız gerekiyor. Yığınların bugünkü ruh durumları ve

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

bilinçleri gözönünde tutulduğunda, ancak temelden farklı bir düzen önerisinin onları olumlu yönde hızla politikleştirme şansı olduğunu düşünüyoruz. Yoksa SHP'nin, kendine bağlanan son umutları da yıkmakla meşgul olduğu şu günlerde, SHP ile farklarını bile vurgulamaktan kaçınan, giderek onunla özdeşleşecek bir politikanın hiç bir başarı şansı yoktur.

Şu dönemde radikal önerilerle yığınların karşısına çıkılmasına çeşitli itirazlar öne sürülebilir. Bunların birkaçını ele almaya çalışalım : Öncelikle sorulabilecek - ve sorulması son derece yerinde olacak- bir soru, ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyinin ve üretici güçlerin bugünkü durumunun böylesi bir öneriye uygun düşüp düşmediğidir. Bu haklı soru gerçekten ayrıntılı tartışmaların konusudur. Burada, bizim açımızdan, genel olarak bu soruya olumlu yanıt verdiğimizi belirtmekle yetiniyoruz. İkinci önemli soru - ya da karşı çıkış- günümüzdeki uluslararası koşullara ilişkin olabilir. Bu soru da son derece haklıdır. Gerçekten de, sosyalizmin her yönüyle tartışıldığı, kitle iletişim araçlarında her gün sosyalist ülkelerdeki sorunların baş yeri tuttuğu, bizim saptamamıza göre de sosyalizmin hızla geri adımlar attığı bir dönemde, böyle bir öneriyle ortaya çıkmak ne kadar gerçekçidir? Öncelikle söylemek gerekiyor ki, sosyalizmin her alanda süren bu kan kaybının geçici olduğuna, ardından bir atılım döneminin yaşanacağına inanıyoruz. Hem bu günlere hazırlanmak, hem de bu günlerin hazırlanmasına katkıda bulunmak açısından tutulabilecek tek yol budur. Öte yandan, biz bu dönemde,bu uluslararası koşullarda yığınları kendi programımız etrafında birleşmekten çok, varolandan köklü biçimde farklı bir yapılanma gerçekleştirilmeden temel sorunların çözülemeyeceği noktasında birleştirmeyi gerçekçi hedef olarak görüyoruz. Ancak farklı ve radikal bir önerisi olan bir politik hareket bunu tutarlı olarak yapabilir.Bu anlamda kendi programımız etrafında öncülerin birliğini ve örgütlülüğünü sağlamalıyız. Böyle bir program etrafında örgütlenecek öncüler, uluslararası koşulların daha uygun olacağı bir yeni yükseliş döneminde yığınların "yeniyi", farklıyı ve radikali arayan hareketliliklerinde, onları bu program çevresinde kenetleyip o rotaya akıtacak manivela olacaktır. Bugün içe dönük olarak bu programı oluşturup bu manivelayı kurmak, dışa dönük olarak da toplumsal muhalefetin varolan politikalara ilgisizliğini,onlardan umut kesme noktasında yoğunlaştırarak, bu umutsuzluğu varolana karşı hareketlendirmeye çalışmak tutulması gereken halkalardır.

Radikal söylemlerin yığınlar arasında yankı bulacağından kuşku duyanlar olabilir, daha da önemlisi, radikalleşmenin iki ucu keskin bir kılıç olduğu ve bugüne kadar hep bizi budadığı, bundan sonra da bizi budayacağı söylenebilir. İlk kuşkunun yersiz olduğunu hemen söyleyebiliriz. Ülkenin sosyal gelişmesinin özgünlüğü incelendiğinde, radikalliğin insanlarımızın bilincinde ve psikolojisinde önemli bir yer tuttuğu görülebilir. Tarihsel koşulların uzun sürede oluşturduğu bu durum zihinlerden silinmiş olmaktan çok uzaktır. Dağa çıkmak ya da adam sallandırmak sözcüklerinin bu denli yaygın kullanıldığı ülke sayısının çok olmadığını düşünüyoruz. Toplumsal ilişkilerimizde, kuşkusuz hepimiz bu duruma şu ya da bu somutluklarda sıkça rastlamı-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

şızdır. Öte yandan, böylesi radikal bir programın çevresinde yığınsal gücün kazanılmasının, ancak hem uluslararası hem de ulusal koşullarda yeni bir yükseliş dönemi için öngördüğümüzü belirtmiştik. Yığınsallığın politikleşmeyi arttırdığını ve radikalleştirici etki yaptığını geçen yılki işçi eylemlerinde gördük. Çok somut günlük ekonomik istemleri için kendiliğinden harekete geçen yığınlar, kısa sürede "Özal İstifa!" sloganında buluştular. Radikalleşmenin riskleri konusundaki kaygılar haklıdır. Gerçekten de, bu kez de budanan biz olabiliriz. Kimse bu konuda tarihsel haklılığımız ve iyimserliğimiz dışında bir güvence beklemesin. Budanmamak için elden gelen tüm hazırlığı yapar ve çabayı gösterirken, bu riski göze almaktan başka şansımız yoktur. Tersi durumda tası tarağı toplayıp politika alanını terketmek gerekir. Bunu yapanları suçlamak bizden uzak olsun.

Bir cümleyle özetlemeye çalışırsak, ülkede bugün mevcut politik yapılanmaları ve yığınların bunlar karşısındaki psikolojilerini gözönüne aldığımızda komünistlerin bugünkü politik taktikleri, olabildiğince geniş, yığınların gözünde meşruluk kazanabilecek ve yasal platformlarda politik gelişmelere müdahale edebilecek bir legal partiyi örmek olmalıdır. Bu yasal partinin başarısı için de, eskiden farklı ve radikal bir yönelimi olması zorunludur. Bu iki noktanın kesişiminde, komünistlerin bugüne dek yasal politika sahnesinde yeralmış olmamaları olumsuzluğu olumlu bir rol oynama potansiyelini taşımaktadır.

Son olarak, yasal politik arenada yer almanın önemini ve ivediliğini vurgulayan bir olgudan söz etmek istiyoruz. Kuşkusuz, yığınların toplumsal psikolojileriyle ilgilenen

yalnızca biz değiliz. Burjuvazinin önde gelen temsilcileri de bu gelişmeleri yakından izlemektedir. Bilindiği gibi, DYP, özel olarak da S.Demirel bir süredir bariz biçimde farklı politika yapmaktadır. Aktif ve radikal tutum almakta, kendini ANAP'tan ve SHP'den oldukça farklı göstermeye çalışmaktadır. Gerçekten farklı olup olmaması değil, bunu böyle göstermeye çalışması önemlidir. Son kamuoyu yoklamaları, 12 Eylül öncesiyle ilgili tüm handikaplarına ve gerçekte önerdiği farklı bir politikası olmamasına karşın, sadece bu radikal tavrı nedeniyle önemli ölçüde destek kazanmaya başladığını göstermektedir. Öte yandan tam da bu dönemde ANAP'la farklı olduğunu sürekli vurgulamaya çalışan B.Dalan'ın yeni bir parti oluşturması rastlantı değildir.

Bu alanda süren yarışta, acilen tüm programatik ve militanlık avantajlarımızla biz de yer almalı ve bir kez daha tarihsel bir fırsatın kaçırılmasına izin vermemeliyiz.

(*) Bu yazı Haziran-Temmuz 1990'da tarihlenmektedir. 20.Ekim.1991 Erken Genel Seçimleri Altuğ yoldaşımızın özellikle yazısının son paragraflarındaki görüşlerini çarpıcı bir biçimde doğrulamıştır. (Yayınevinin Notu)

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH VAKFI

Bir Dergi Projesi

İLK SAYI

• ÇIKIŞ YAZISI

Dönem özelliği olarak teorinin artan önemi

Örgütten kaçış ve dergi çevresinde yoğunlaşma eğiliminin etkisi

Düşünsel planda şaşkınlık ve inkarcılık karşısında durma gereği

Hareketin boyut ve gereksinimlerinin zorlanması

Teorik tartışma ile işyapmayı birleştirme çabası -derginin biçimi-

Birlik platformunun oluşturulmasına katkıda bulunmak

Bütün bunları gerçekleştirebilmek için taşıması gereken içerik ve biçim

• İDEOLOJİK ÇERÇEVE

Ana hatlarıyla içinde hareket edeceğimiz ve geliştirmeye çalışacağımız, ortak katkıya açık hat (Günümüz Dünyası, Türkiye ve Görevler Broşürü)

• BİRLİK SORUNU

Birlikle bağlı yapılanlar ve yapılamayanlar

Biz ne dedik ne yaptık

Bugün ne diyor ve ne yapmaya çalışıyoruz ? (Birlik ve Yasallık yazısı)

• ÇEVİRİ (?)

• *10 EYLÜL* DENEYİMİ

İlk 6 sayıya sahip çıkmak

Sorunun gelişimi

• HABERLER

Zonguldak

Irak Olayı

Yaklaşan Grevler

Kamu çalışanlarının sendikal mücadelesi

Kadın Bülteni'yle ilgili gelişme

Eski sosyalist ülkelerde olanlar

• GEÇEN YILIN DÖKÜMÜ

Alt başlıklar olarak

• ÜLKENİN SOSYO-EKONOMİK GERÇEĞİ

Genel veriler

1) Nüfusun yapısı, özellikleri

2) Üretim, istihdam, milli gelir

3) Gelir dağılımındaki gelişmeler, sınıfsal sınırlar

4) Enflasyon, dış borç

5) Potansiyeller

Ülkenin tarihsel gelişimi

Komünist hareketin tarihi

Kürt sorunu

Sosyal sorunlar

1) Kentleşme

2) Ahlaki yozlaşma

3) Artan eşitsizlik

4) Dinsel gericilik

5) Yığınsal umutsuzluk

Politik durum

1) Muhalefet boşluğu

2) Sosyalizmin prestij kaybı

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

3) Komünist hareketin dağınıklığı - moral bozukluğu
4) Sınıf hareketinde dönemsel yükselmeler
5) Diğer demokratik hareketler

Sendikal hareketin -memur sendikalaşmaları dahil- sorunları

Çözümleme ve öneriler "politika"

• DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Emperyalist ülkelerdeki ekonomik, sosyal vb. sorunlar

Emperyalist ülkelerde işçi ve emekçi hareketleri

Emperyalist ülkelerdeki barış ve diğer demokratik hareketler

Emperyalizmin sömürü mekanizmalarının işleyişi

Emperyalist ülkelerde nüfus, gelişme, bileşim eğilimi

• ESKİ SOSYALİST ÜLKELERDEKİ TARİHSEL KAZANIMLAR VE BU KAZANIMLARIN DÜNYA ÜZERİNDEKİ OLUMLU DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİLERİ -Tarih ve Dersler-

Reel sosyalizmin sorunları: Ne oldu? Neden oldu?

Eski sosyalist ülkelerdeki güncel gelişmelerin yönü

Eski sosyalist ülkelerin "varsa" potansiyelleri

Bu ülkelerden farklı sesler

• AZGELİŞMİŞ ÜLKELERİN SORUNLARININ VE SÖMÜRÜSÜNÜN SOMUTLANMASI

Ulusal kurtuluş mücadelesinin sorunları

Enternasyonalizasyonun boyutları

Sınıfsal ayrışmalar

Somut olarak bu hareketlerin günlük mücadeleleri

• KUZEY-GÜNEY ÇELİŞKİSİ VE PERSPEKTİFLERİ

Doğa-insan ilişkileri

Komünist hareketin atması gereken adımlar

Kadın, gençlik, bilim, kültür, sanat, spor, sağlık, eğitim, din, uluslar vb. sorunlar ve bu sorunlara komünistlerin yaklaşımları

İLERİKİ SAYILAR İÇİN

• TEORİK YAZILAR (İki ana kanalda)

-Tartışılan-reddedilen tek tek konular bazında M-L'nin savunulması

Öz ile tüm içeriğin ayrılması

Öz ile yöntemin ayrılmazlığı

Maddenin önceliği

Ekonominin belirleyiciliği

Determinizm

Toplumsal ilerlemenin yasaları

Emeğin yapısındaki değişimler

-M-L bazında ana hattımızın açıklanması

Dünya dinamikleri

Türkiye araştırmaları

Partileşme anlayışı

Programatik çabalar

• GENEL POLİTİK YAZILAR

Birlik

Legal parti

Sendikal politika

Demokratik hareketlere yaklaşım

Kürt Sorunu

İttifak anlayışı

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ana halka -temel talepler-
- ÇEVİRİ PROGRAMI
  - Gerekli malzeme tespiti
  - Le Monde Diplomatique
  - Recherches Internationales
  - Monthly Rewiew
- GÜNLEME HAZIRLANACAK
  - HER SAYININ GENEL İÇERİĞİ
  - Aylık yorum 2-3 sayfa
  - İdeolojik ağırlıklı yazılar 10-15 sayfa
  - Genel politika yönelimleri 3-5 sayfa
  - Çeviri 5-10 sayfa
  - Özgün alanlarla ilgili açınımlar 3-5 sayfa
  - Konuk yazarlar - Tartışma 3-5 sayfa
  - Mektuplar 2 sayfa
  - Ülkeden haberler 2-3 sayfa
  - Uluslararası enformasyon 1-2 sayfa
  - Resim-Fotoğraf-Karikatür-Şiir
  - Birlik sürecindeki gelişmeler
  - Polemik
  - Önemli günlemeler
  - Yayınlardan seçmeler
- HUKUKSAL SORUNLAR
  - Sahiplik - sorumlu yazıişleri müdürü
  - Hukuk danışmanı - avukat
  - Muhasebeci
- TEKNİK SORUNLAR
  - Yer tutma
  - Hesap Numarası

  - Telefon
  - Büro malzemesi
  - Arşiv
  - Fotoğraf
- BASIM SORUNLARI
  - Dizgi-fotoğraf
  - Mizanpaj
  - Matbaa
  - Kağıt
  - Dağıtım
- MALİ SORUNLAR
  - Biçim-hacim
  - Yurtdışı
  - Dergi başı maliyet
  - Abone
  - Reklam

Dergi Taslağı çalışması Ocak 1991'de tarihlenmektedir (Yayınevinin Notu)

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Türkiye'nin Sınıfsal Yapısına Giriş

A) Egemen üretim biçiminin bütünsel analizi:

Türkiye'de egemen üretim biçiminin tanımlanması, uzunca bir dönem sol içindeki tartışmalara temel ve ayrılıklarda belirleyici kıstas olmuştur. Bu sorun kanımızca bugün büyük oranda aşılmıştır.

Bir yandan ülke ekonomisinin, göreli de olsa, girmiş bulunduğu yolda ilerlemeler kaydetmesi ve sistemsel özelliklerinin giderek daha net biçimde görülür hale geldiği, öte yandan da sosyalist kadrolarda, genelde Marksizm, özelde de Türkiye ekonomisi konusundaki bilgilenmenin arttığı söylenebilir. Kısaca nesnel ve öznel gelişmeler sonucu, bu konuda ortak sonuçlara varmak kolaylaşmıştır.

Dolayısıyla, bugün artık şu tespiti yapmak daha kolaydır; Türkiye, burjuva demokratik devrimini geç ve sancılı biçimde yaşamış, orta gelişkinlikte bir kapitalist ülkedir. Üretim, kapitalist yeniden üretimin yasaları uyarınca, kapitalist pazara yönelik olarak yapılmaktadır. Ülke,dünya kapitalist işbölümünde de buna uygun bir yer işgal etmektedir.

Bu kapitalist ekonomik yapının, kapitalizmin genel nitelikleri yanında, ülke somutunda belirlenen üç ana özelliğinden söz edebiliriz.

Birincisi, kapitalizmin gelişmesi gecikmiş olarak başladığından, emperyalizm çağında kapitalist yola giren tüm ülkelerde olduğu gibi, bağımlı bir gelişme göstermiştir. Bugünkü durumda bu bağımlılık; dış ticaret hadlerinde sürekli olumsuz gelişmeler yaşamamızda, yabancı sermaye girişi/kâr transferi oranında kâr transferlerinden yana bir ağırlığın giderek artmasında, patent ve know-how haklarında somut olarak görünmektedir. Bu bağımlılık, kendini 50 milyar dolarlık dış borçlanma ve geri, pis teknolojili, emek-yoğun sanayilerin ülkemize aktarılmasında dışa vurmaktadır.

İkincisi, kapitalist gelişme geri bir özellik taşımaktadır. Hem toplumsal ürün miktarı düşüktür, hem de özellikle kırsal kesimde, üretimin tümüyle sistemle bütünleştirilmesi yeni yeni tamamlanmaktadır. Bilindiği gibi kişi başına milli gelir 1200 dolar düzeyinde seyretmekte, sermaye birikimi istenen düzeylere ulaşamamaktadır. Üretim teknolojisi geridir, atıl kapasite oranları çok yüksek, verimlilik düşüktür.

Üçüncüsü, ekonominin kapitalist biçimde yapılanması, ta baştan tekelci biçimlerde olmuştur. Bunun hem iç, hem de dış nedenleri vardır. Dış nedenlerinin başında, emperyalizmin gittiği ülkelere kendi yapısını götürmesi, ülke içinde kuracağı ilişkiler bakımından, çokyönlü nedenlerle böyle bir yapıyı gerekli görmesi sayılabilir. İç nedenlerin başında da, ilk sermaye birikiminin zorlamayla ve selektif teşviklerle oluşturulmuş olması gelmektedir. Bu son noktanın yolaçtığı bir diğer özellik de, ülke ekonomisinde kamu kesiminin yüzde 50'lere varan ağırlığıdır. Böylelikle devletle tekelci yapının içiçe geçmesi kolaylaşmaktadır.

80'li yılların başında yapılan araştırmalara göre, Türkiye imalat sanayiinde tekelleşme oranı genelde yüzde 80'leri bulmaktadır. Makine imalatı tekelleşme oranı en yüksek, tekstil ise en düşük düzeyde olduğu sektörlerdir.

Egemen kapitalist sistemin sayılan özellikleri nedeniyle; ülkede kapitalist sermaye birikimi sürecinin ivedi ve bü-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

yük gereksinimleri nedeniyle sömürü oranları yüksek tutulmaya çalışılmakta, bu da çelişkileri keskinleştirmekte, kapitalist gelişme istikrara kavuşamamış olduğu için egemen sınıf içinde hareketlilik yüksek düzeyde sürmekte, sermayenin merkezileşmesi sürecinin boyutları gelir dağılımı makasını aşmakta; bunun aracı olarak da enflasyon oranları çok yüksek gerçekleşmektedir.

Bu sistemsel özellikler bazında, sınıfların karşılıklı yeralımına baktığımızda ne görüyoruz?

B) Egemen sınıf :

Egemen üretim biçiminin doğal sonucu olarak, burjuvazi ülkenin egemen sınıfıdır.

Sistemin bütünsel çıkarları söz konusu olduğunda, bir bütün olarak hareket etme özelliği ağır bassa da, burjuvazi, kapitalizmin tarihin her döneminde ve egemen olduğu her ülkede olduğu gibi, bugün ve ülkemizde de iç bölünmeler taşımaktadır. Bu iç bölünmelerde kapitalizmin genel gelişme özelliklerinin yanısıra, ülke kapitalizminin özgün yanları da etkin olmaktadır. Bu çifte etkileşim sonucunda, bugün ortaya çıkmış bulunan tablo şöyle özetlenebilir: Burjuvazinin en üst kesimini oluşturan katman, bugün hem tüm sınıfı yönlendiren, hem de ona egemen olan, sınıf egemenliğinin temsilciliğini üstlenen katmandır. Burjuvazinin en iyi örgütlenmiş kesimini oluşturan bu katman, üretimin ana kanallarını elde tutmakta, üretim değeri bakımından sanayi üretiminin yüzde 85'lere varan bölümünü denetlemektedir. Bu kesimin kimi ortak özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Devletle sıkı ve organik ilişkileri vardır. Bir yandan önemli devlet kadrolarını içine almak faaliyeti sürdürürken,

bir yandan en has kadrolarını devletin en üst organlarına yerleştirmektedirler. Bu ilişkiler sonucu; ülkede yaratılan değerin yeniden paylaştırılması aracı olan bütçede, hem de diğer muafiyet, teşvik, destekleme araçlarında etkin olabilmektedirler.

-Ülke ekonomisi içinde tekelci konumlara sahiptirler. İster hammadde, ister de üretilen mallar konusunda, yani girdiler ve çıktılar bazında fiyat dayatma olanakları vardır. Böylelikle de tüm ekonomide yaratılan artı-değerden ek bir pay alabilmektedirler.

- Emperyalizmin işbirlikçisi-ortağı konumundadırlar. Onun çıkarlarını ülke içinde savunup kârlarının gerçekleşmesini gözetirler. Bu ortaklık onlara ek bir güç sağlar.

- Ticaret, sanayi ve finans alanındaki faaliyetleri tek bir bünyede birleştirmektedirler. Bu birliktelik içinde finans alanının oynadığı rol giderek öne çıkmaktadır.

Tüm bu özelliklerden hareket edilerek, bu kesimin "**finans oligarşisi**" olarak adlandırılması uygun olacaktır. Ancak finans oligarşisinin kapsamına girdikleri tartışılmaz ölçüde açık olan kimi sermaye gruplarının, Türkiye kapitalizmi'nin dönemsel yönelimlerinden eşitsiz fayda sağladıkları, hatta zaman zaman zarar gördükleri söylenebilir. Örneğin ihracata yönelik politikalar, dış rekabet gücü zayıf, iç pazara göre yapılanmış sektörleri denetiminde tutan bir kesimin lehine olmamıştır. Finans oligarşisinin dışındaki burjuva katmanlar, mutlak bir bütünlük göstermeseler de, ekonomi içinde tuttukları yer ve üstlendikleri işler bakımından, buna bağlı olarak da, nesnel çıkarları açısından tek bir grupta toplanabilir. Bu grubun kimi özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Devlet olanaklarından yeteri kadar yararlanamamaktadırlar. Teşvik, vb. olanaklara ulaşamamaktadırlar.

- Tekelci yapılanma nedeniyle, üretilmesini organize ettikleri artı-değerin bir bölümünü finans oligarşisine, dolaylı olarak da emperyalizme kaptırmaktadırlar.

- Üretimleri; hammadde, pazarlama, teknoloji, makine-teçhizat ve kredi bakımından aynı tekelci yapılanma sonucu devlete ve finans oligarşisine bağımlıdır.

- Tekstil ve tarıma dayalı sanayi dışında daha çok tekellere bağlı yan sanayi olarak çalıştıklarından, finans oligarşisinin egemenliğindeki mevcut yapının sarsılması, bu kesimler için de tehlike oluşturur.

- Daha çok küçük ve orta işletme sahibi olduklarından, işyerlerinde sendikal mücadele düzeyi düşük, işçi hakları azdır. Sermaye birikimi yetersizliği de gelip buna eklendiğinde, ilkel ve vahşi bir sömürünün sürdürücüsü olarak belirirler.

- Finans oligarşisine bağımlılıkları yüzünden, anti-emperyalist ya da ulusal bir özelliklerinden söz edilemez.

Anılan bu özellikleri nedeniyle burjuvazinin bu kesimi, orta burjuvazi, ya da tekel-dışı burjuvazi olarak adlandırılabilir.

C)Emekçiler:

1) İşçi sınıfı ve ücretliler

Resmi istatistiklere göre, sayıları 5 milyonu geçen, işsizlerle ve yurtdışındaki işçilerle birlikte 10 milyona yaklaşan işçiler, ülke emekçileri içinde hem nicelik, hem nitelik ve hem de örgütlenmemücadele deneyimleriyle en dinamik sınıfı oluşturmaktadırlar. Üretim süreci içindeki konumları

ve buna bağlı olarak bilinen nesnel özellikleri nedeniyle doğrudan ve tek çıkarları sosyalizmin kurulmasındadır.

Günümüz koşullarında ülkemizde de işçi sınıfının sınırları genişlemektedir. Yüksek devlet görevlileri, yüksek rütbeli subaylar ve kimi üst düzey yöneticiler dışında, ücretlilerin konumları ve çıkarları giderek işçi sınıfınınkilerle örtüşmektedir. İletişimin, hizmetler alanı ve büro çalışmalarının ekonomi içindeki yerinin genişlemesi ve bu sektörlerde istihdam edilen emekçi sayısının artması iki yanlı bir etki yaratmaktadır. Bir yandan eğitim düzeyi yüksek, bilimin bir üretim aracı niteliği taşıdığı alanlardan gelen unsurlar sınıfın yalnızca nicelik olarak değil, genel bilgi düzeyiyle gelişmesini sağlıyor. Öte yandan da sınıf, küçük-burjuva bilinç unsurlarının etkisine daha da açık hale gelmekte, homojenliği azalmaktadır. Bu durum, işçi sınıfının sınırları, biçimlenişi ve iç bölünmüşlükleriyle ilgili, çağa uygun bir analiz çalışmasını önümüze görev olarak koymaktadır.

İşçi sınıfımız önemli bir sendikal deneyime sahip olmakla birlikte, bir siyasi mücadele geleneği oluşturabilmiş değildir. Sosyalist hareketin ideolojik, siyasi, örgütsel etkinliği, sınıfın üzerindeki burjuva hegemonyasının yanında zayıf kalmaktadır. Sosyalizm ile işçi sınıfı arasındaki kopukluk, proletaryanın öncü unsurlarının, sınıfın tarihsel misyonunu kavramış ve kendilerini bir öncü partide ifade etmiş olmamalarında da kendini göstermektedir. Sınıfın içinde sanayi proletaryası, bugün, en dinamik, öncü kesimdir. İşçi sınıfının çekirdeğini oluşturan bu kesim, genellikle ikinci kuşak işçilerden oluşmakta, doğrudan maddi üretim içinde bulunduğundan sömürü mekanizmasını daha net bir

biçimde görebilmekte ve tek bir ortamda kalabalık gruplar halinde çalıştıkları, genellikle aynı bölgelerde, gecekondularda yaşadıkları için kollektif tavır almaya daha yetenekli olmaktadırlar. Üstelik sınıfın bütününde olduğu gibi, bu kesimde de eğitim düzeyi yükselmekte, lise ya da sanat okulu çıkışlı işçilerin oranı artmaktadır. Dolayısıyla bu kesimin halen öncü rolünü oynaması için gerekli nesnel ve öznel koşullar mevcuttur.

2) Emekçi ara sınıflar

Genel olarak küçük-burjuvazi olarak adlandırılagelen bu kesimler ülkemizde nicel ve nitel açıdan önemli yere sahiptirler. Bu kesimleri daha fazla ayrıntılandırmaya mutlaka ihtiyaç vardır:

a) Geleneksel küçük burjuvazi : Küçük üreticiler ve esnaf ve zanaatkarlar

b) Bunlardan ayrı olarak, özellikle gelişen teknoloji ve bilginin taşıyıcılığını da üstlenen (mühendis, doktor, avukat vb.) serbest meslek sahipleri.

c)Özel ve kamu sektör orta düzey yöneticileri

d) Kent yoksulları. Bu kesimin ayırdedici özellikleri:

- Tarımsal kesimden kente göç etmiş olmaları;
- Sanayi tarafından mas edilememiş olmaları;
- İşsiz kalmaları ya da marjinal hizmet alanlarında istihdam olanağı bulmaları;
- Proletarya ile yaşam koşullarının son derece benzeşmesi, dolayısıyla proleter sınıf karakterine oldukça yaklaşmaları.

Bunların taşıdıkları tüm farklılıklara ve farklılaşma eğilimlerine karşın kimi ortak özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Uzun vadeli çıkarları nesnel olarak sosyalizmdedir;
- Buna karşın, bilinç ve örgütlenme düzeyi bakımından toplumun en geri kesimidirler. Özellikle son yıllarda küçük burjuvazinin esnaf ve zanaatkarlar gibi geleneksel kesimleri arasında dinsel gericilik geniş yayılma alanı bulabilmiştir.
- Ekonomik faaliyet alanları nedeniyle, doğrudan tüketiciyle daha çok karşı karşıya olduklarından, her türlü toplu eylemleri günlük yaşam üzerinde doğrudan hissedilir etkiler yapmaktadır.
- Sayılan nedenlerle, ittifaklar politikasında önemli yer tutmaktadırlar.

D) Tarım:

Tarım, kapitalizmin en geç girdiği ve ağır geliştiği alandır. Tarımda kapitalizm, eski üretim biçimlerini devrimci bir tarzda devirerek değil, tedrici adımlarla prekapitalist ilişkileri kendine bağlı kılarak ilerlemiştir. Bugün Türkiye tarımı, girdi, pazar, teknoloji, sermaye, kredi ilişkileriyle kapitalizmle bütünleşmiş durumdadır. Ancak kapitalist tarımsal yapılaşmanın tam anlamıyla oturduğu da iddia edilemez. Genel anlamda bu alanda da kapitalizmin sınıfları, kapitalist çiftlik sahipleri ve tarım proletaryası boy göstermiştir. Ancak sınıfsal ayrışma ve toplumsal yapılanma halen sürmektedir. Kapitalist ilişkilerin göreli olarak enaz gelişmiş olduğu bölgelere yönelik olan Güneydoğu Anadolu Projesi, tarımın kapitalizme tam entegrasyonu yönünde önem taşımaktadır. Sınıfsal tablo itibariyle Türkiye tarımı şu görüntüyü vermektedir:

a) Büyük toprak sahipleri-tarım kapitalistleri: Nicel olarak çok sınırlı olan bu sınıf işlenebilir toprakların önemli

bir bölümünü kontrol etmektedir. Bu sınıf içinde feodal yanları önem taşıyan bir kesimle kapitalist çiftliklerde yapılanmış bir kesim ayırdedilebilirse de, genel iktisadi ilişkiler çerçevesinde bu iki öge bir bütünlük sunmaktadır.

b) Orta köylülük: Temel iktisadi ilişkisi artıürün üretimine ve ücretli işgücü sömürüsüne dayanır.

c) Yoksul köylülük: Kendi kendisine yeterli bir üretim düzeyinde olan, aile emeğine dayanan, geçici olarak tarım işçiliği de yapabilen, küçük toprak sahibi bu sınıf, Türkiye tarımında nicel olarak en yaygın sınıftır. Bu sınıf girdi, kredi, teknoloji vb. yönünden kapitalizme bağımlıdır ve kapitalist sömürüye tabidir.

d) Tarım proletaryası ve yarı-proletaryası: Topraksız ya da geçimlik düzeyin altında bir toprağa sahip bu kesim nicel olarak, tarım alanının ikinci büyük sınıfını oluşturur. Esas olarak kapitalist sömürüye tabidirler.

Tarım proletaryası ve yarı-proletaryası, kentsel işçi sınıfının doğal müttefiki, bir parçası sayılmalıdır. Yoksul köylülük/küçük üreticiler ise, dağınık yapıları, sınıf dayanışması gösterme koşullarının zayıflığı ve kendi iç farklılaşmalarının geniş bir alana yayılması nedenleriyle politizasyona çok yatkın değildirler. Geleneksel yapıları nedeniyle gerici ideolojiler, bu sınıf içinde yaygındır. Ancak kapitalist sömürüyü yaşamaları ve Türkiye tarımında tuttukları yer, bu sınıfın işçi sınıfı için önemini arttırmaktadır.

(*) Bu yazı *Devrimci Sosyalist İşçi Partisi Yolunda BÜLTEN*'in Şubat 1991 tarihli 1. sayısında yayınlanmıştır.

Dünya Kapitalizmi ve Yeniden Yapılanma

Uluslararası ilişkilerin son derece karmaşık ve tehlikeli bir görünüm arzettiği günümüzde, bu alanı kavramaya yönelik her adım, ister istemez uluslararası alanda hakim ve tayin edici bir rol oynayan emperyalist-kapitalist sistemin genel gelişme doğrultularından yola çıkmalıdır.

Ekonomik, politik, askeri, kültürel her alanda tekkutupluluğun giderek egemen olduğu koşullarda bu kutbun kendi içindeki dinamikler dünya çapında büyük önem kazanıyor. Tekkutupluluğa doğru gidiş uzun süredir açıkça kendini belli ediyor olmakla birlikte, Marksist yazında emperyalist-kapitalist sistemin bu koşullar altında kazandığı yeni özelliklere, sistemin güncel yönelimlerine yeterince önem verilemiyor.

Bunun bir nedeni, gelişmenin henüz çok yeni ve tamamlanmamış olmasıysa, bir başka nedeni de son yıllarda Marksistlerin tartışma gündeminde daha çok "yeni" düşüncenin, Glasnost ve Perestroika'nın yeralmasıdır. Buna bağlı olarak, emperyalizmin bir başka düzlemde, militarizmsiz ya da yeni-sömürgeciliksiz varolup olamayacağı, sosyalizmle partnerlik olasılığı vb. sorgulanarak gündeme gelmiş olmasıdır.

Bizim açımızdan, ta baştan olumsuz olarak yanıtlanmış bu sorulara, son Körfez Olayları'yla bağlı olarak, tarihsel pratik de kesin yanıtını vermiştir. Dolayısıyla artık tüm Marksistler bu düzlemdeki tartışmalara bir son vererek da-

ha gerçekçi ve daha yararlı çalışmalara, sosyalizmin oto-likidasyonu koşullarında emperyalist-kapitalist kamptaki yeni gelişmeleri incelemeye yönelmelidirler.

Emperyalizmin II. Savaş Sonrası

Kapitalizmin son yeniden yapılanması, II. Dünya Savaşı ertesinde gerçekleştirilmiştir. Bu yeniden yapılanmanın ana özelliği, ABD egemenliğinin tüm sistem bakımından kabul görmüş ve kesinleşmiş olmasıdır. Marshall yardımları bu yapılanmanın imzalanması anlamına gelmişti. Bu temel özelliğe bağlı olarak, dünya kapitalizminin icra organları NATO, IMF, Dünya Bankası, GATT vb. gibi kurumlar da sağlam bir temel üzerinde yükselmişlerdi. 50'li yılların ortalarında biçimlenme fiilen tamamlanmış, oluşum aşamasındaki kimi sorunlar çözümlenmişti. Güçlü sermaye birikimi sayesinde ABD, Savaş sonrasında ihtiyaç duyulan yeniden imar ve sanayi yatırımları için hazırlıklıydı. Öte yandan, "komünizm heyulası"na karşı çılgınca bir silahlanma yatırımı da sistemin gelişmesinde ana etkenlerden biri oldu. Bu arada devasa Amerikan askeri gücü yayılmış, dünya ölçeğinde yaygın bir ABD askeri üsleri ağı oluşturulmuştu.

Sistemin bu istikrarlı gelişmesi 60'lı yıllarda potansiyellerini yitirmeye başladı. Savaş sırasındaki kayıpları, kıtlıkları telafi eden, yeniden imarı gerçekleştiren, yeni endüstri ve teknolojileri temel alan yatırım patlaması sona eriyor, onun yerine de sermaye birikimi sürecini yönlendirecek herhangi bir şey koyulamıyordu. Bu koşullarda, Kennedy yönetiminin mali politikaları ve Vietnam Savaşı'nın genişletici etkileri, ekonomik döngünün 60'lı yıllarda ani-

den düşüşe geçmesini engelledi. Ancak 70'lere gelindiğinde bunalım üstü örtülemez hale geldi. Öte yandan diğer kapitalist merkezler -AET, Japonya- Savaş sonrası canlanmalarını sürdürmekteydi. Eşitsiz gelişim yasası sistemin iç yapılanmasını zorlamaya başlamıştı. ABD ödemeler dengesi açık veriyor, altın ülke dışına akıyordu. Bu durumda, 1971 yılında doların konvertibilitesi kaldırılmak zorunda kalındı. Bu, Savaş sonrası uluslararası para sisteminin temelinden sarsılması, dahası ABD egemenliğinin sorgulanmaya başlaması anlamına geliyordu.

Böylelikle 1975'te, Vietnam Savaşı'nın sonunda ABD emperyalizmi kendisini ciddi biçimde zayıflamış bir konumda buldu. ABD'de özellikle belirgin olarak ortaya çıkan bu durum, diğer tüm sanayileşmiş ülkelerde de göze çarpar hale geliyordu. Durgunluk koşullarında artan işsizlik ve enflasyon (stagflasyon), iç ve dış borçlarda büyük bir artış bunalımın temel göstergeleriydi. Gene eşitsiz gelişim yasasının etkisi nedeniyle ABD ekonomisindeki durgunluk diğer emperyalist merkezlerdekine göre daha derin boyutlar aldı. GSMH ve istihdam alanlarında görünürdeki olumlu gelişmeler, aslında borçlanmaya dayalı bir tüketim artışına ve finans sektöründeki enflasyona bağlıydı. Ve hızla ticaret açıklarını kamçılamaktaydı. Bu durumda ABD emperyalizmi uzun süre koruduğu zirvedeki konumunu da yitirmeye başladı.

Bunalımdan Bugüne

70'li yılların ikinci yarısındaki bunalım, kuşkusuz ekonomik temelli olmakla birlikte, salt bu alanla sınırlı kalma-

dı. Sistemden kopuşlar da sürdü: Etiyopya, Angola, Mozambik, Gine-Bissau, Grenada, Nikaragua, İran ve Zimbabve, Vietnam yenilgisinin hemen ardından peşpeşe sıralandılar. Gerek dünyadaki genel anti-emperyalist hareketlenme, gerekse ülke içinde Vietnam şokunun olumsuz etkileri nedeniyle, Amerikan emperyalizmi bu kopuşlara askeri müdahaleyle yanıt veremedi. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a asker göndermesine de fiilen karşı koyamayışı, emperyalizmin askeri açıdan da egemenliği elden kaçırması olarak değerlendirildi. Kuşkusuz Sovyetler Birliği'nin o dönemdeki güçlü konumu da bu açıdan önemli bir rol oynamıştı. Öte yandan, gene bu yıllar dünya halkları arasında anti-emperyalist duyguların en gelişkin olduğu dönemlerdi.

1980'e gelindiğinde, emperyalist-kapitalist sistemin bunalımı, özellikle de ABD bakımından katlanılamaz bir hal almıştı. Bu gidişe son vermenin tek yolu, gerek ekonomik, gerek politik alanlarda köklü dönüşümlere yönelmekti. Reagan yönetimi, bu yönde atılan adımların ifadesi oldu. 1980'de Reagan'ın seçilmesi ABD politikalarında sağa doğru keskin bir dönüş ifade ediyordu. Aynı dönemde İngiltere'de Teatcher'ın, Federal Almanya'da Kohl'ün başa geçmeleri tesadüfi değildi. Ekonomik alanda Reaganomics ve politika alanında yeni-tutuculukla emperyalizm büyük bir koz oynuyordu. İlk hedef ekonomik durgunluğun önünü almak, aynı zamanda sendikal hareketlere kuvvetli bir saldırı başlatarak ve sosyal politikalara son vererek emek karşısında sermayenin konumunu güçlendirmekti. Bu amaçla zengin kesimi açıkça kollayan bir vergi reformu hemen gerçekleştirildi. Bir yandan da, barış döneminde görülmedik bir si-

lahlanmaya hız verildi. Bunalıma karşı geliştirilen bu silahlanma yatırımları kimi yazarlarca, doğru bir biçimde "askeri Keynesçilik" olarak adlandırıldı.

1981-1982'de yürürlüğe konulan bu politikalar, 1983'ten başlayarak sonuç verdi. Borca dayalı tüketim artışı ve şirketlerin ve kapitalistlerin kârlarını yukarı çeken finansman sektöründeki patlama, askeri Keynesçilik'le birleşerek döngüsel bir yükselmeyi başlattı. Ancak özellikle ABD bakımından bu politikaların çok önemli bir başka sonucu daha ortaya çıktı: Sermaye birikimini arttırmak için gerçekleştirilen vergi reformu kamu gelirlerini azaltırken, askeri Keynesçilik de kamu harcamalarını ölçüsüzce artırmaktaydı. Bu ikisi birarada, korkunç kamu açıklarının ortaya çıkmasına neden oldular. ABD, 1980 öncesinde dünyanın en büyük borç veren ülkesiyken, 1987 yılında dünyanın en borçlu ülkesi konumuna düşmüştü. Resmi istatistiklere göre, 1980 yılında ABD'nin, sınırları dışındaki aktif varlığı, yabancıların ABD'deki varlığından 106,3 milyar dolar fazlayken; 1987'de bu ilişki yabancıların -özellikle de Japonya- lehine 368,2 milyar dolar alarak değişti. Öte yandan, buna koşut olarak sanayisizleşme hızlanarak sürdü. Kapitalizmin dünya çapındaki işbölümünün parçası olarak birçok büyük geleneksel sanayi dalında, yatırımlar ücretlerin daha düşük olduğu ülkelere kaydırılmaya devam etti. ABD önderliğindeki emperyalist sistemin bu dönemde çok olumlu grafikler çizdiği savlarına karşın, tüm göstergeler bu temelin ne kadar kof ve dengesiz olduğunu gösteriyordu. Üstelik, ABD'nin kesin egemenliğiyle belirlenen sistem içi istikrar da günden güne ortadan kalkıyordu.

ABD, ekonomik alandaki bu olumsuz gelişmelere, Amerikan tarzı yaşam propagandasıyla, SDI (Yıldız Savaşları) ile, güçlü Amerika imjıyla karşılık vermeye çalışıyordu. Son yıllarda iletişim alanında yaşanan patlama, haber kanalları üzerinde sürmekte olan emperyalist tekelle birleştiğinde bunda belli ölçüde başarı sağladığı da söylenebilir. Ancak tek başına bu durum ne ABD'nin ekonomik durumunun düzelmesini sağlayabilir, ne de emperyalist-kapitalist sistemin iç istikrarının sürmesi sonucunu verebilirdi. İşte tam da bu noktada ABD emperyalizmi, kendisinin de ummadığı bir fırsat yakaladı: Sosyalist ülkeler birbiri peşinden hızla oto-likidasyon ve kapitalist restorasyon yoluna girmeye başladılar.

Sovyetler Birliği yönetimi, genel olarak emperyalizm, özel olarak da ABD karşısında, emperyalist-kapitalist sistemin dünya egemenliğini kabul etti.

Bu yeni durumun çok yönlü sonuçları vardır. Dünya halkları açısından son derece olumsuz ve tehlikeli bir ortam doğmuş, eski sosyalist ülkeler birer istikrarsızlık odağına dönüşmüştür. Ancak biz burada sürecin esas olarak emperyalizm açısından neler getirdiğine değinmek istiyoruz. Bugün ABD'nin ekonomik açıdan oldukça zor bir durumda olduğunu gördük. Oysa Japonya, diğer kapitalist ülkelerdeki, özellikle de Amerika'daki son derece büyük yatırımları ve giderek artan ihracatıyla güçlü bir dönem yaşamakta, gelişme hızıyla ABD'nin sistem içindeki egemen konumunu zorlamaktadır. F.Almanya ise, D.Almanya'yı ilhak ederek önemli bir politik güce, potansiyel ekonomik ve askeri gelişmeye ulaşmıştır. Böylece, şimdiye dek emperyalizmin üç

odağından biri olarak söz edilen AET'de Almanya'nın ağırlığı son derece artmıştır. Bu durum, AET içinde yeni çatlaklara ve çelişkilere gebedir. Öte yandan, kapitalist sisteme eklemlenen eski sosyalist ülkeler de yeni pazar kavgaları yaratmaya adaydır.

Kolaylıkla görülebileceği gibi, tekkutupluluğun olası iki ana sonucu; bir yandan dünya çapında emperyalist odaklarla gerikalmış ülkeler arasındaki çelişkinin, öte yandan da emperyalist odakların kendi aralarındaki çelişkilerin radikalleşmesi olacaktır.

Yeni bir dünya düzeni mi?

Tam da bu dönemde dünya çapında bir yeniden yapılandırılmadan sözedilmesi rastlantı değil. Oluşan durum ABD'ye, sarsılmış olan egemen konumunu yeniden tescil ettirebilmek olanağını sunuyor. Her ne kadar ekonomisi alarm işaretleri verse de, karşıt sistemin bu ani çöküşü ve Reagan ve Bush ile Gorbaçov arasındaki zirveler politik açıdan ABD'yi her zamankinden daha güçlü hale getirmiştir. Bu durumda yeniden yapılandırma, emperyalist-kapitalist sistemin dünya egemenliğinin, ABD'nin önderliğinde, eskisinden daha geniş bir çapta ve daha istikrarlı bir biçimde yeniden kurulmasından ibaret olacaktır. Bu yapılanmanın gerçekleştirilmesinde, askeri açıdan zaten tartışılmaz üstünlüğe sahip olan ABD emperyalizminin en yoğun çabaları harcaması da son derece doğaldır.

Ancak bu iş de pek kolay olacağa benzemiyor. Birinci olarak, ABD'nin politik ve askeri üstünlüğünü ekonomik alanda yeni bir genişleme dönemine girerek pekiştirmesi

kaçınılmaz bir zorunluluktur. Oysa ki, bu alanda önemli bir potansiyel olarak görülebilecek olan eski sosyalist ülke pazarları, bu ülkelerin, gerek coğrafi, gerekse politik-sosyal-kültürel nedenlerle yüzlerini daha çok Batı Avrupa'ya dönmüş olmaları nedeniyle ters etki yapacaktır. Geriye yeni bir silahlanma dalgasıyla sermaye hareketlerine hız verebilmek kalıyor. Bu alanda da komünizm tehlikesinin ortadan kalkmış olması işleri güçleştiriyor. Görülür gelecekte, ABD'nin tercihinin pek de küçük olmayacak yerel savaşları kışkırtmak yoluyla askeri-sanayi kompleksini ekonominin motoru haline getirmesi beklenebilir. Bu aynı zamanda ABD'nin emperyalist-kapitalist sistem içinde politik hegemonyasını da güçlendirecek bir manivela olacaktır. Tüm bunlar için Körfez Savaşı açıklayıcı bir örnek olmuştur. Öte yandan çok somut bir örnek de, Patriot füzeleri üreten fabrikanın üç mesai çalışmaya başlamış olmasıdır.

Kuşkusuz savaş henüz bitmemiştir ve ABD'nin istedikleri dışında sonuçlara varması da olasıdır. Ancak en olumlu durumda bile, silahlanmaya dayanan bu yeni sermaye hareketi dalgasının kamu açıklarını arttırıcı yönde etkide bulunacağı açıktır. Bu durum, ya diğer emperyalist ülkelerin bu açıkları doğrudan kapatmak için savaşa katkı yapmaları ya da silah ihracatı yoluyla kapatılmaya çalışılacaktır.

İkinci olarak, diğer emperyalist odakların bu düşünülen yeniden yapılandırmadaki ABD hegemonyasına ne ölçüde razı olacakları henüz ortaya çıkmamıştır. Her ne kadar İngiltere, Fransa gibi kimi ülkeler bu yapılandırmaya olumlu bakıyor gibi görünseler de, esas güçlenmekte olan Almanya ve Japonya (doğrusu, "güçlenmekte olan Almanya ve Ja-

ponya" deyişi bile insana korkunç şeyler düşündürüyor) bu konuda oldukça ağır, çekimser ve temkinli bir tavır sergiliyorlar. Enerji tüketimi bakımından yüzde 80 oranında Körfez petrolüne bağımlı olmasına karşın Japonya'nın Körfez Savaşı'nda bu ilgiyle orantılı aktif rol oynamaması bir işarettir. Dolayısıyla, dünyanın bir istikrarsız koşullarında böylesi kesin bir yeniden yapılandırmaya emperyalizmin bir bütün olarak mutlak onay vermesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda, ABD Körfez Savaşı benzeri müdahaleleri sürdürmekten yana bir politika izleyecektir. ABD açısından bu, aynı zamanda hem ekonomik açıdan, hem de dünyanın emperyalist odaklar dışındaki bölümünü de bu yeniden yapılandırmaya "ikna etmek" bakımından gereklidir.

Üçüncü ve son olarak da çeşitli bileşenleriyle tüm dünya halklarının böylesi bir yeniden yapılandırma girişimine karşı daha aktif tavır almaları olasıdır. Bu emperyalist yapılandırmanın en başta kendilerine karşı yönlendirilmiş olduğunu anlamakta gecikmeyecek olan emekçiler, emperyalist kampın kendi içindeki çelişkilerden ve duraksamalardan da yararlanarak şu andan öngörülemeyecek direnişler gösterebilirler. Nitekim, birkaç günde biteceği umulan Körfez Savaşı, emperyalist ülke halklarını olduğu kadar yöneticilerini de şaşırtacak ölçüde uzamıştır. Savaşın uzaması ABD'nin diğer emperyalist ülkelerin büyük prestij kaybına neden olmuştur. Öte yandan, Sovyetler Birliği de müttefik saldırılarının Birleşmiş Milletler kararlarını aştığını, giderek daha sert tonlarda dile getirerek, barış girişimlerinde bulunarak emperyalist projelerin karşısında bir güç olduğunu hatırlatmaya çalışmıştır. Bu ülkenin çok karmaşık iç dinamiklerin-

deki gelişmelere bağlı olarak, dünya çapındaki ilişkiler ve yapılanmalar da köklü değişiklikler beklenebilir.

Sonuç olarak, dünya ölçeğinde yeniden yapılandırma adı altında dayatılmaya çalışılan emperyalizmin ekonomik, politik, askeri, kültürel vb. çokyönlü mutlak sultasıdır. Bu Amerikancı yeniden yapılandırma gerçekleştiği takdirde, emperyalist soygun daha da artacak, geri kalmış ülkeler başta olmak üzere toplumsal sorunlar daha büyüyecek, çelişkiler keskinleşecektir.

Geçmişte uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısı, dönem dönem keskinleşen çelişkilerin ara yollarda eritilmesini sağlayabiliyordu. Önümüzdeki evrede anti-emperyalizmin, geçmişte uluslararası diplomasiyle perdelenen anti-kapitalist sınıf özüne dönmesi yönünde dünya çapında bir tarihsel fırsat doğabilir.

Yeni yapının kaderi esas olarak bir mücadelenin sonucunda belirlenecektir. Yukarıda sözü edilen fırsatın değerlendirilebilmesi ve örgütlü proletaryanın emperyalist saldırıya karşı mücadeleye damgasını vurması ölçüsünde, sosyalizmin yeni bir yükselişinin tohumları güçlenecektir. Sosyalizmin acil görevi, "yeni dünya düzeni" dayatmalarına karşı her tür araçla uluslararası bir direnç ve dayanışma yaratmak, bu mücadelenin içeriğini de anti-kapitalizmle doldurmayı hedeflemektir.

Bu yazı, *Devrimci Sosyalist İşçi Partisi Yolunda BÜLTEN* dergisinin Mart 1991 tarihli 2. sayısında yayınlanmıştır.

İşçi sınıfının politik mücadele tarihine ilişkin notlar

A) Giriş

Bugün Türkiye işçi sınıfının politik mücadelesi içinde şu ya da bu biçimde yeralmak isteyen her örgüt, her kişi bugünün dünden kopuk olamayacağını bilir. Günün değerlendirilmesi dünle bağlı olacaktır: Yarının planlanmasında da dünün dersleriyle bugünün gerçekleri temel dayanaklar olacaktır.

Bu düşüncenin pratik karşılığı da, bu alanda iş yapmaya niyeti olanların, işçi sınıfının politik mücadele tarihiyle, ya da başka bir deyişle sol hareketin geçmişiyle bir biçimde hesaplaşmış olmaları gereğidir. Ancak hemen eklemek gerekiyor ki, bu alandaki bütünsel hesaplaşma ve geçmişin sahiplenilmesi, hiçbir öznenin tek başına yüklenemeyeceği, altından kalkamayacağı bir zorunluluktur. Bu görev, komünist hareketin birliğinin sağlanmasıyla beraber hazırlanacak bir tarih çalışmasıyla taçlandırılmalıdır. Bu noktada, bu tarihin, en azından 1960'lı yıllara kadar olan bölümünün, dönemin sorumlu kişi ve kurullarınca, nesnel ölçütlere uygun bir biçimde ayrıntılarıyla kaleme alınmamış ya da kadrolara ulaştırılmamış olmasının da büyük bir eksiklik olduğunu söylemek gerekiyor. Kuşkusuz bu gerçeklik, her öznenin konuyla ilgili düşünce ve deneyimlerini kaleme almalarına engel değildir. Tersine, hedeflenen bütünselliğe varılmasında bu tekil çabalar da etkin olacaktır. Bu nedenle biz de Türkiye işçi sınıfının politik mücadele tarihi konusunda kimi görüşlerimizi dile getirmeyi yararlı görüyoruz.

Öncelikle yazının sınırlılıklarını ve amacını belirtmek gerekiyor. *Bülten* olanakları içinde kısa bir yazı çerçevesinde konunun her yanıyla ele alınamayacağı ortada. İlk olarak, bütün önemli gelişmelere yer verecek kronolojik bir tarih dökümü yapamayacağımız açık. Bunun için kaynakların yeterli olmaması ve yazının boyutunun elvermemesinin yanında, şu aşamada böylesi bir akademik tarih anlayışıyla hazırlanacak bir yazının çok da anlamlı olmayacağını düşünmemizin de önemli rolü var. Öte yandan, hareketin geçmişi hakkında bütünsel ve kesinleşmiş bir yargıya varmak da amaçlanmıyor. Daha önce de söylediğimiz gibi, bu kesin yargı ancak uzun çalışmaların, tartışmaların ve deney aktarımlarının sonunda oluşacaktır. Biz burada yalnızca kimi köşe taşlarını anımsatmaya ve sürecin kimi dönemleriyle ilgili çıkarsamalar yapmaya çalışacağız.

Türkiye sol hareketinin tarihini iki ana dönem olarak ele almak istiyoruz.Birinci dönem 1920-1945, ikinci dönem 1960-1980 arasını kapsıyor. 1945-1960 yılları arası ise, bir ara dönem oluşturuyor.

B) İlk adımlar- Durgunluk

Her ne kadar daha önce de sol, sosyalizan hareketlerin varlığından söz edilebilirse de, sanırız Türkiye sol hareketinin tarihini 1920 yılında TKP'nin kurulmasıyla başlatmak çok yanlış olmayacaktır: Biz de ilk ana dönem olarak, buradan Komintern'in feshedildiği II. Dünya Savaşı sonrasına kadarki tarih dilimini ele almayı düşünüyoruz.

Bu ilk dönemde, Türkiye komünist hareketinin mevcut üç kolunun, yani, Anadolu'daki "İştirakiyyun"cuların, Rusya'daki Mustafa Suphi öncülüğündeki komünistlerin ve daha çok Almanya kökenli Kurtuluş çevresinin biraraya gelerek 10 Eylül 1920'de TKP'yi kurmaları başlangıç noktasını oluşturmuştur. Birleşen bu üç hareketin de, Marksizm ana yönelimi, 1917 Sovyet Devrimi'nin doğrudan etkisi altında olmak ve milli kurtuluşçuluk gibi ortak yönlerinin yanısıra kendi öznelliklerini de taşıdıkları söylenmelidir. Anadolu kökenli devrimcilerde ağır basan yan halkçı-popülist bir anlayış ve güçlü bir inanç iken, Almanya kanadında daha çok teorisyen eğilim öne çıkmakta, Rusya kanadında ise daha pratikçi bir yaklaşım belirleyici olmaktaydı.

TKP'nin yaratılması yılları, bir yandan Ekim Devrimi'yle, bir yandan da II. Enternasyonal'den kopuş adımıyla çakışmıştır. Bu iki olay TKP'nin ilk adımlarının belirlenmesinde olumlu etkiler yapmıştır. Sınıfa karşı sınıf ilkesinin yerleşmesi, devrimci yaklaşımların egemen olması için gerekli ortamı oluşturmuştur. Kuruluşun Komintern'le tarihsel olarak denk düşmesi de enternasyonalist temelin güçlü olması için nesnel zemin oluşturmuştur. Önce de söylediğimiz gibi, kuruluş aynı zamanda ulusal kurtuluş mücadelesiyle de tarihsel olarak denk düşmüştür. Bu denklik, mücadelecilik bakımından olumlu etki yaparken, güçlenen milliyetçilik ve Doğuculuk daha ileriki dönem için olumsuz gelişmelerin nüvelerini oluşturmuştur. Ekim Devrimi'nin doğrudan etkileri azaldığı oranda, ideolojik zeminde varlığını sürdüren milliyetçilik, pratik politikada daha öne çıkmıştır.

TKP'nin mücadele tarihinin hemen başında Mustafa Suphi'nin ve 15 yöneticinin katledilmesi, kuruluş dönemindeki olumlu nesnelliklerin içselleştirilmesini ve politika alanına yansıtılmasını güçleştirmiştir. Gene bu olaylarla bağlı

İKSV SOSYAL TARİH ARŞİVİ TÜSTAV

olarak mevcut üç kolun tekleştirilmesi tam anlamıyla gerçekleştirilememiş, her üç kolun da farklı ağırlıklarla taşıdıkları teorik, pratik, inançlı ve mücadeleci özelliklerin tek potada eritilmesi başarılamamıştır.Bu ayrı ayrı kolların varlıklarını sürdürmeleri çok uzun bir dönem için hareketin temel olumsuzluklarından birini oluşturmuştur. Hareketin güçsüzleştiği dönemlerde bu çokkolluluk tek tek kişilerin çatışmaları biçiminde somutlaşmış, dolaylı da olsa günümüze kadar ulaşabilecek etkiler bırakmıştır. Dolayısıyla, 1920-1945 yılları arası dönem için tespit edebileceğimiz ana özelliklerden birinin bu çokkolluluk olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak döneme esas niteliğini veren özellik Kominterne bağlı bir seksiyon olarak çalışmaktır. Seksiyon çalışması, II. Dünya Savaşı sonuna dek tüm dünyadaki komünist partiler bakımından ana biçim olmuştur. Bu özelliğin olumlu ve olumsuz yanları vardır. Olumlu yanı, bu dönemde yetişen tüm kadroların geniş bir enternasyonalizmle beslenmiş olmaları, "dünya devrimi" ufkunun hepsinin kafalarında derin kökler salmış olmasıdır. Bu anlayışın olumlu pratik yansımaları SSCB'yle dayanışmanın başarılarında, İspanya ve Yunanistan İç Savaşları'ndaki uluslararası tugaylarda, Spartakistler'e Sovyet yardımında ve benzeri oldularda açıkça kendini göstermiştir. Pratikteki ve bilinçlerdeki enternasyonalizm, Seksiyon çalışmasının ana kazanımı olmuştur.

Kuşkusuz Seksiyon çalışmasının olumsuz etkileri de olmuştur. En başta, 1920'li yılların ikinci yarısıyla birlikte kapitalizmin görece istikrar kazandığı ortamda enternasyonalizmin, pratikte "tek ülkede sosyalizmi savunma" anlayışıyla örtülmesi verimli olmamıştır. Olumsuzluk iki yanlıdır;

bir yanıyla, ülkelerdeki Seksiyonlar kendi ülkelerinin özgüllüğünü, bu özgüllüğe uygun politika üretmeyi ikinci planda tutmak zorunda kalmışlardır. Böyle olunca da, özellikle TKP de içlerinde, ülkelerinin nesnelliğiyle beslenemeyen, gelişmiş bir işçi sınıfına dayanamayan partilerin, ülkelerinde önemli bir politik güç haline gelebilmeleri daha da güçleşmiştir. Öte yandan, "tek ülkede sosyalizmi savunma" yaklaşımı sonucunda, SSCB'nin politik kararları teori katına çıkartılmış, teori ile politika içiçe geçince de Seksiyonların strateji saptamaları imkansızlaşmıştır. Her Seksiyon bakımından stratejinin SSCB'nin savunulması temelinde hazırlanması, zaman içinde enternasyonalizmin özünün de bulanıklaşması sonucunu yaratmıştır.

Yukarıda söz ettiğimiz özellikler tüm Seksiyonlar üzerinde değişik oranlarda etkili olmuştur. Ancak bundan da öte, Komintern'in Kemalist hükümete karşı izlediği özel politika, Sovyet devletinin genç Türkiye devletine yaptığı yardımlar, Türkiye Seksiyonu'nun durumunu daha da bulanıklaştırmıştır. Türkiye komünist hareketinin Kemalist günahları, devlet karşısındaki ikircimli konumu bu dönemin olumsuz mirasıdır. Öte yandan, bunda, nesnel bir anti-emperyalizm taşıyan kurtuluş savaşının burjuvazi önderliğinde gerçekleşmesi de etkin olmuştur. Zaten anılan nedenle düzene karşı radikal tavır almakta zorlanan TKP bir de 1927-de tevkifata uğrayınca daha da silikleşti. Bunun üzerine Komintern'in, "faşizme karşı birleşik cephe" politikası bağımsız politik hareket olma özelliğine bir darbe daha vurdu. SSCB bakımından 1930'lu yıllarda, sosyal demokrasiyi baş düşman ilan eden "sınıfa karşı sınıf" yaklaşımının yerine

TÜRK SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

saldırgan faşizmi dizginleyebilmek için burjuvazi içindeki çelişkilerden yararlanmayı hedefleyen "birleşik cephe" politikası daha elverişliydi. Ancak güçsüz olunan ülkelerde, bu politika, komünist partilerinin erimesiyle sonuçlandı. Türkiye bakımından da benzer olan durum 1936 "Separat" kararıyla daha da perçinlendi. TKP bu koşullarda, II. Dünya Savaşı sonrasına, Komintern'in feshedilmesine kadar nerede ise aktivitesiz bir varoluş sürdürdü. Bu dönemle ilgili son bir özellik olarak da, 1920-1946 yılları arasında Türkiye işçi sınıfının politik mücadelesinin tarihinin TKP tarihiyle üstüste düştüğünü söyleyebiliriz. Daha sonraki dönemlerde, sürecin öznesi artık tek başına TKP olmaktan çıkacaktır.

C) Ara dönem- Arayışlar

II. Savaş'ın sona ermesinden ve Komintern'in ortadan kalkmasından sonra, yeni kopan bir dizi ülkenin sosyalizm yoluna girmesinden sonra, bütün ülkelerin komünist partileri bakımından kendini yeni bir teorik ve pratik çerçeveye oturtma arayışları ortaya çıktı. Dönem, dünya çapında büyük olaylar dönemiydi. Bir sosyalist ülkeler topluluğu oluştu. İlk kez atom bombasının kullanılmasının şoku yaşandı. Büyük bir yeniden inşa faaliyetine girişildi. Soğuk Savaş başgösterdi. Bu koşullar altında, faşizme karşı direniş mücadelesinde büyük saygınlık kazanmasına karşın kopamamış olan Fransa, İtalya gibi ülkelerde komünist partiler işçi sınıfının politik hareketinin ana temsilcisi olarak konumlarını çok güçlendirerek fazla bir sarsıntı geçirmeden yeni koşullara uyum göstermekte gecikmediler. Çin'in kopuşuyla uluslararası ortam daha da farklılaştı.

Türkiye sol hareketi bakımından bu ara dönemin aşılması oldukça uzun bir süre almış ve sancılı geçmiştir. Savaş sonrasında Türkiye'de bir birikimden pek söz edemiyoruz. Hemen hemen bütünsel bir likidasyondan arta kalan kimi tek tek inançlı kadrolar çok sınırlı çevreleriyle varlıklarını korumaya çalışırken, genel olarak ülke çapında 1930-1940 arasında güçlü bir milliyetçi otoriter ideolojinin yetiştirdiği gerici bir genç kuşakla çevrilmiş durumdaydı. Artık tutunacak Komintern ipi de yoktu. Bu olumsuz koşullarda Türkiyeli komünistlerin umutla gözlerini diktikleri tek hedef dünyadaki genel gidişe uygun olarak gerçekleşeceğini düşündükleri "genel demokratikleşme" ortamıydı.Nitekim, ilk rahatlama belirtileriyle birlikte, 1946 yılında TSEKP (Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi) ve TSP (Türkiye Sosyalist Partisi) adıyla iki legal parti kuruldu. Birincisinin başında daha çok geleneği temsil eden Şefik Hüsnü, diğerinin başında ise Esat Adil Müstecaplı yeraldı. Her iki parti de çok kısa ömürlü oldu. 1946'da yeni bir komünist tevkifat gerçekleşti. 1951'de yeniden geniş bir tevkifatla varolan örgütlere temelli bir darbe indirildi. Bir başka yasallık denemesi olarak 1954'deki Vatan Partisi deneyiminden, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın çabalarından da söz edilebilir.

Tüm anılan çabalara karşın, ara dönemin ancak 1960 yılıyla birlikte sona erdiğini söyleyebiliriz. Bu tarihten sonra, işçi sınıfının nicel gelişmesi ve iticiliğiyle birlikte sol hareket yeni ve hızlı bir yükseliş dönemine girdi.

D) Ülke temelinde serpilme

Türkiye sol hareketinin tarihinde ikinci ana dönem olarak 1960-1980 dönemini (1970 kesintisine karşın) tek bir dönem olarak ele alabileceğimizi düşünüyoruz. Bunun ne-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH VAKFI

denleri oldukça fazla: Birincisi, tüm 20 yıla damgasını vuran ortak bir özellik, bu dönemde sürecin öznesinin değişmiş olmasıdır. 1960-1980 döneminin içini dolduran artık tek başına TKP değildir. İkincisi, gerek 1970 sonrasında, gerekse bugüne dek sosyalist kadrolar arasında süregiden ayrılıkların ve bu ayrılıklarla bağlı olarak yaratılan örgütlülüklerin hemen hepsinin 1960'lı yıllarda köklerini bulmak olasıdır. Üçüncüsü, 1971'deki kısa kesintiye karşın, 1960-1980 dönemi genel olarak sol hareketin, özel olarak da sosyalist kadro sayısının düzenli bir süreç biçiminde, artan bir ivmeyle geliştiği, son derece verimli, umut verici bir dönemdi. Bu kadarının bile 1960-1980 arasını tek bir dönem olarak ele almak için yeterli olacağını düşünüyoruz.

1960'lı yıllar, uluslararası planda Soğuk Savaş döneminin sonuçlanmaya başlamasıyla belirgindi. Bu, tüm dünya bakımından görece daha demokratik bir ortam anlamına geliyordu.Öte yandan,Komintern'den sonra 1957 ve 1960 Zirve Toplantıları, komünist hareketin uluslararası planda yeni bir düzlemde ve biçimde işleyiş kazanma girişimlerinin ilk olumlu sonuçlarını oluşturdular. Komünist hareket, büyük bir uluslararası güç olarak prestijini arttırırken, özellikle ÇKP ile SBKP arasında önemli teorik ve pratik ayrılıklar da bu dönemde filizlendi.

Türkiye'de 27 Mayıs hükümet devirmesi sonucunda, 1961 Anayasası ile birlikte göreli bir özgürlük ve demokrasi rüzgarı esmeye başlamıştı. Ülkede kapitalizmin gelişmesi belli bir dönemeci geçmiş, gelişen işçi sınıfı verlığını ve taleplerini Saraçhane Mitingi, Kavel gibi fabrikalardaki direnişleriyle ortaya koymuştu. Her ne kadar 1957 ve 1960 Zir-

ve Toplantılarına resmi temsilci olarak katılmış da olsa, o dönemde TKP işçi sınıfının gelişen eylemliliğine politik olarak öncülük edebilecek konumda değildi.

Dönemin hemen başından itibaren yasal planda verilen mücadelede niteliksel gelişmeler oldu. 1961 yılında TİP kuruldu. Önce 12 sendikacının kurduğu TİP, sosyalizmden pek söz etmeyerek daha çok kalkınma konularını ele aldı ve böylelikle bir uğrakta ilerici aydınları toplamayı başardı. Özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısında gelişme son derece hızlandı. TİP, aydınların ve gençlerin yığınsal katılımları, tüm ülke çapında özverili çalışmaları sonucunda hızla büyüdü. Tüm sosyalistler TİP içinde yer almışlardı. (Yasal nedenlerle olduğu söylenen ve Mihri Belli, Doktor Hikmet Kıvılcımlı gibi eski kuşak temsilcilerini dışarıda bırakan tüzük hükümlerine karşın bunlar bile TİP'i destekliyordu.) TKP'nin açıklamaları da TİP'i desteklediklerini gösteriyordu. İlk kez ülke çapında çok yaygın ve açık bir sosyalizm propagandası yürütüldü; düşünce, emekçilere başarıyla taşındı. Bunun sonucunda da örneğin 1965 seçimlerinde TİP 300.000 civarında oy alarak, seçim sisteminin demokratik olmasından da yararlanarak 15 milletvekiliyle parlamentoya girdi. (1969 seçimlerinde oy sayısı 500.000'e varırken seçim sistemindeki değişiklikten ötürü milletvekili sayısı 2'ye düştü.) Bu dönemdeki TİP'in vermiş olduğu yasal çalışma örneği henüz Türkiye'de aşılamamıştır.

1960'lı yılların ikinci yarısıyla birlikte, sosyalizmle ilgili kitapların çevrilip yayınlanması da patlama biçiminde gelişti. Bu yayın seferberliği genç kadroların bilincinde sıçrama yaratırken, bir yandan da uluslararası komünist hare

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ketin tartışma gündemini Türkiye'ye taşıdı. Öte yandan, ülkenin sosyo-ekonomik gerçekliğiyle ilgili araştırma ve analizler de ayrılıklar için bir başka düşünsel zemin oluşturdu. Böylelikle sosyalist hareket ülke toprağında büyük bir serpilme dönemi yaşarken ayrışmanın da tohumlarını içinde taşımaya başladı. Ayrışmanın bu ulusal ve uluslararası düşünsel zeminini, hemen bir pratik yol ayrımı noktası izlemekte gecikmedi: 1965'te kurulduktan kısa bir süre sonra TİP denetimine giren FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) içinde örgütlenen gençler önce forumlar, seminerler, giderek daha aktif eylemler gerçekleştiriyordu. ABD emperyalizmine karşı yönelen (6. Filo'ya karşı eylemler) çıkışlar giderek radikalleşirken, TİP'in bu radikalleşmenin gereklerine yanıt verememesi ayrılığın fiili ayağını oluşturdu. Böylelikle; bir yanda, "sosyalist devrim"i savunan ve giderek içi boşalan TİP, öte yanda da "milli demokratik devrim"i savunan ve giderek radikalleşen gençlik hareketi (Dev-Genç) birbirinden koptular. Türkiye'de 1980 yılına gelindiğinde sayıları 50'yi bulan çevre ve örgütlerin hepsinin temelleri, bu temel ayrımla atılmıştır.

1967 yılında kurulan DİSK, ülkede sosyalizmin ve devrimciliğin giderek artan prestijine ve işçi sınıfının yükselen mücadelesine koşut olarak hızla gelişti. Sendikalar Yasası'nda DİSK'i silmek amacıyla yapılmaya yeltenilen değişikliğe karşı 15-16 Haziran 1970'te verdiği sert cevap, işçi sınıfı ve onun öncülüğüyle ilgili tartışmalara son verirken, sınıf hareketinde önemli bir köşe taşı oluşturdu. Kürt sorunu da ilk kez olarak bu dönemde gündeme girdi, DDKO (Doğu Devrimci Kültür Ocakları) adıyla bağlı bir örgütlen-

me ortaya çıktı. Sorun TİP'in 4. Büyük Kongresi'nde ortaya konulmayı ve karar almayı gerektirecek boyutlara ulaştı.

Kürt sorununun böylece dile getirilmesi, Dev-Genç'in (sonradan THKP-C ve THKO) eylemlerinin banka soyma, adam kaçırma, bombalama ve dağa çıkmaya kadar varması, en çok da yüzbinlerce işçinin tankları ezip geçen kararlılığı henüz sınıf savaşımının ileri biçimleri konusunda deneyimsiz olan burjuvaziyi ürküttü. Ülke ekonomisindeki olumsuz göstergeler de çoğalmıştı. Bu koşullarda 1971'de 12 Mart askeri darbesi gerçekleştirildi. TİP, Dev-Genç, DDKO kapatıldı; DİSK'in çalışmaları askıya alındı. Ancak tüm baskılara karşın uzun süreli bir istikrar sağlanamadı. Üç yıl sonra politik hareketlilik, emekçiler tarafından sola yönelik bir genel beslenmeyle hızla eski düzeyine ulaştı. Bu anlamda 1971 kesintisinin sol hareketin gelişmesinde önemli bir durak oluşturmasına karşın, 1970-1980 döneminin 1960-1970 döneminin devamı olarak düşünülebileceğini söylüyoruz.

Gene de 1960-1970 dönemi ülkemiz açısından özel bir yere oturuyor. Bu dönem Türkiye'de bir ilkler dönemidir. İlk kez önemli sayılabilecek bir boyutta yasallık ve yasal mücadele deneyimine girişilmiş, ilk kez sosyalizm düşüncesi yığınlar arasında kökler salmaya başlamış, ilk kez yasal yasadışı mücadele diyalektiği ciddi biçimde tartışılmaya başlanmış ve değişik biçimlerde uygulanmaya çalışılmış, ilk kez silahlı mücadele (silahlı propaganda anlamında) ülke gündemine girmiş, ilk kez fokoculuk-gerillacılık teori ve pratiği yaratılmış, ilk kez işçi sınıfının ağırlığı ve öncülük potansiyeli kendini somut bir biçimde dayatmış (özellikle 15-16 Haziran direnişiyle herkes bakımından bir gerçeklik

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

haline gelmiş), ilk kez dünya komünist hareketinin tartıştığı konular ülke kadrolarının gündemine birebir taşınmış, ilk kez anti-emperyalist (özellikle anti-ABD) duygular ve eylemler ciddi bir düzeye ulaşmıştır. Bütün bu ilkler 1970-1980 döneminde doğal gelişmelerini sürdürmüş, serpilerek mantıki sonuçlarına ulaşmışlardır. Türkiye sol hareketinin 1970 sonrası gelişmesini ayrıntılarıyla ele alarak her örgütün doğuşunu, gelişmesini ve bölünmesini, tüm kopuşları ve çeşitli biçimlenişleri ele almak bu yazının kapsamını aşıyor. Bu nedenle sözkonusu yakın geçmişle ilgili en temel eğilimleri belirtmeye, nesnelliğin köşe taşlarıyla temsili düzeyde, seçilmiş bir iki hareketin kimi deneyimlerini değerlendirerek yönelim bazında tespitler yapmaya çalışacağız.

1970 sonrasının ilk yılları sol hareketin bütünü bakımından toparlanma-yeniden örgütlenme yılları oldu. Af'la birlikte politik hükümlülerin büyük bir bölümünün özgürlüklerine kavuşmasıyla, özellikle eske Dev-Genç geleneğinden gelen kadrolar, esas olarak 1970 öncesi mücadele gelenek ve anlayışı temelinde yeniden örgütlenmeye hız verdiler. Bir yandan da 1973 yılında Genel Sekreterliğe gelen İ.Bilen önderliğinde TKP yeni bir atılım dönemine girdi. Bu arada B.Ecevit önderliğinde CHP "ortanın solu" politikasıyla halkın umudu haline geldi. 1974 Kıbrıs harekatıyla da konumunu güçlendirdi. Ancak ülkenin nesnel koşulları ve yığınlardaki radikal değişiklik özlemi Ecevit hareketinde aradığını bulamadı. Bu koşullar sol hareketin önüne geniş bir hareket alanı açtı, büyük bir gelişme potansiyeli sundu. Bu durumda, bir yandan işçi sınıfının artan aktivitesinin kanalize olduğu DİSK nicelik ve nitelik bakımından hızla gelişirken, bir yandan da toplumun diğer katmanları, özellikle de öğrenci gençlik, öğretmenler, teknik elemanlar gibi aydın tabakalar büyük bir hareketlilik içine girdiler.

Türkiye sol hareketinin politika sahnesindeki bu yeni serpilme dönemi iki ana hat üzerinde gelişmiştir diyebiliriz. Birinci hat "geleneksel sol"un temsil edildiği hattır. 1975-lerde, bu hatta, TSİP, ikinci TİP ve TKP ile değişik çevreler yer almaktaydı. İkinci hat, esas olarak eski Dev-Genç geleneğinin sürdürücüsü olan çeşitli çevre ve gruplardan oluşuyordu. Bu çeşitlilik içinde ana gövde Dev-Yol örgütlenmesinin içinde ve çevresinde öbekleniyordu. 1975 sonrası gelişmeler bu iki hat üzerinde tam tersi yönde etki yaptı. Reel sosyalizmin (özellikle SSCB'nin) saygınlığının ve dünya komünist hareketinin etkinliğinin yükselen bir çizgi izlemesi, enternasyonalizm anlayışının genç kadrolar arasında yankı bulması, 1969 Zirvesi'nin ve 1976 Avrupa komünist partilerinin toplantılarının bu kadroları olumlu yönde etkilemeleri sonucunda "geleneksel sol" diye adlandırılabilecek hatta, birlik yönünde düşünce ve çabalar boy göstermeye başladı. Ancak, genel olarak enternasyonalist anlayışın gelişmesi olumlu sayılsa da, o dönemdeki enternasyonalizmin içeriği tartışılmalıdır. SSCB ve SBKP'ye körükörüne bağlılık ve irdelemeden itaat politikası, sosyalist sistem içinde varolan politikaların teorileştirilmesi eğiliminin yolaçtığı olumsuzlukların yaygınlaşmasına neden oldu. Bu hatta yeralan çevrelerin sınıf tabanına yönelme iradeleri bir yandan DİSK'in gelişme ivmesini arttırırken, bir yandan da işçi sınıfı içindeki, özellikle DİSK içindeki gelişmeler de bu çevreleri daha doğrudan etkilemeye başladı. Sınıfın birlik öz-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

lem ve iradesi genel olarak bu çevreleri bu yönde eğilim göstermeye iterken, DİSK içinde ayrıcalıklı konumlara gelmeyi başarmış olan TKP ise birleşmenin kendi bağrında gerçekleşeceği beklentisiyle bu eğilime çok sıcak yaklaşmıyordu. TKP'nin daha olumlu yaklaşmasıyla belki de daha hızlı çözümlenebilecek olmasına karşın, 1970'lerin sonlarında, gene de geleneksel sol kadrolar arasında gözler uluslararası planda SBKP'ye çevriliyordu. Geleneksel sol içindeki, daha çok uluslararası gelişmelere ve sınıf tabanına bağlı olan nesnel birlik eğilimine karşın, hareket kendi dışındaki hatla çok olumsuz ilişkiler içinde olmayı sürdürüyordu. Öte yandan, geleneksel solun bu nesnel birlik eğilimiyle içiçe bir süreç olarak, bu alanda yeralan her öznede sol kopmalar yaşandı.

Aynı dönemde, sol hareketteki ikinci ana odak ağırlıkla bölünme eğilimi gösteriyordu. Bunun nesnel ve öznel nedenleri vardı. Nesnel yan hareketin sınıf temeliydi. Daha çok öğrenci gençliğe ve gecekondulara dayanan bu çevreler merkezkaç bir görünüm arzediyordu. Aynı zamanda bu sol çevrelerin uluslararası planda gözlerini dikebilecekleri merkezi bir odak da yoktu. Öte yandan, bütün bu çevre ve hareketlerin politikaları da oluşmuş bütünsel bir teorik çerçeveye oturamadığından farklı uğraklarda farklı politikaların ortaya çıkması ve bölünmelere yol açması kaçınılmazlaşıyordu. Böylelikle 1970'li yılların sonlarında Dev-Yol içinde birlik perspektifi gelişmedi, tersine Dev-Yol'un kendisi de bölünerek yeni hareketlere (örneğin Dev-Sol'a) can verdi. Genel olarak toplumsal muhalefetin giderek yükselmesi ve radikalleşmesi tüm bu bölünmelerin belli bir nicelik sağla-

malarına olanak veriyor, böylelikle ayrışma eğilimine güç katıyordu. Bu iki ana odak dışında, uluslararası komünist hareketteki bölünmeye koşut olarak Maocu bir akım da, ikisinin arasında, geleneksel sol harekete daha uzak bir konumlanışta yer alıyordu.

Dönemin bir başka dinamiği de Kürt ulusal hareketleriydi. Aslında bu hareketler de temelde yukarıda söz ettiğimiz iki ana hat dolayımıyla iki ana grup altında ele alınabilir diye düşünüyorsak da, Kürt ulusal hareketlerinin gelişimi ve iç dinamiklerinin analizi başlı başına ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu görev daha çok Kürt komünistlerinin omuzlarındadır.

Bu nesnellikle 12 Eylül öncesinin fotoğrafını çektiğimizde neler görüyoruz? Birinci olarak, toplumsal muhalefetin ulaştığı gücü ve radikalliği tespit etmek gerekiyor. DİSK ve işçi sınıfı hareketi ülke çapında büyük bir eylemliliğe ve saygınlığa ulaşmıştı. Türkiye'de DİSK öncülüğünde kapitalist dünyadaki en yığınsal 1 Mayıs gösterileri düzenleniyor, DGM'ye karşı işçi sınıfı öncülüğünde politika alanında karşı çıkılıyor, TARİŞ direnişi örneğinde görüldüğü gibi hareket son derece radikal biçimler alıyordu. Çorum ve Fatsa'da somutlandığı gibi toplumsal muhalefet kırsal alana da yayılmış, köyler, mahalleler, sokaklar barikatlarla ayrılır hale gelmişti. Toplumsal örgütlülük de Pol-Der'lere varacak düzeye yükselmişti. Ülke, adı konmamış bir iç savaşın başlangıç evrelerini yaşıyor görünümündeydi. İkinci tespit, özellikle Dev-Yol eksenli odakta bir örgüt ve dergi enflasyonunun varlığıydı. Maocu gruplaşmaların da kendi içlerinde geometrik dizi oranında çoğalmaları bu enflasyonu besli-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

yordu. Bu durum, hareketlenen yığınların sosyalizm düşüncesini tümüyle içselleştirmeleri ve tek bir kanalda buluşmaları önünde bir handikap oluşturuyordu. Birinci hat bu koşullarda partili mücadele, enternasyonalizm, işçi sınıfının öncülüğü gibi olumlu özellikler sergilerken, gelişen mücadelenin gerektirdiği ataklığı, öncülüğü bütünsel olarak gösterememekle malûldü. Ayrıca bu hat, politik planda CHP kuyrukçuluğuna prim veren kimi tutumlar nedeniyle de yasal politika yapma araçlarını kullanmakta eksikli kaldı. Kuşkusuz bu, o dönemde, örneğin bizzat TİP ve TSİP'in varlığı biçiminde, ya da seçim işbirlikleri ve propagandaları, bağımsız adaylar çıkarma biçiminde, ya da çeşitli demokratik örgütlerin eylem birlikleri biçiminde somutlanan olumlu yasal çalışma deneylerini yok saymak anlamına gelmiyor. Daha çok hareket geleneğini sürdüren örgütler ise, bir "partileşme süreci"nden sözetmelerine karşın, bu süreci, ana niteliklerine de uygun olarak bitmez tükenmez bir süreç haline de getirerek pratikte federatif bir yapı içinde hareket tipi örgütlenmelerini sürdürdüler. Öte yandan da toplumsal muhalefet içinde gerekli ataklığı ve radikalliği daha çok bu hareketler göstererek kimi alanlarda mücadelede öncü konumlara gelebildiler. Üçüncü ana tespit olarak da bu iki hat arasındaki açıklığın giderek arttığını söyleyebiliriz. Giderek keskinleşen bu iki hat, eylem birliği bile yapmakta güçlük çeker hale gelmişti. 1980 darbesi bu ikinci büyük döneme de son verdi.

(*) Bu yazı *Devrimci Sosyalist İşçi Partisi Yolunda BÜLTEN*'in Nisan 1991 tarihli sayısında yayınlanmak üzere Altuğ Yaral'ın kaleme aldığı son yazıdır.